

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**ФАКУЛЬТЕТ СОЦІОЛОГІЇ ТА УПРАВЛІННЯ
КАФЕДРА СОЦІАЛЬНОЇ ФІЛОСОФІЇ ТА УПРАВЛІННЯ**

**Кваліфікаційна робота
бакалавра**

**НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ ПІД ЧАС
ВОЄННОГО СТАНУ**

Виконала: студентка 4-го курсу,
групи 6.2319-ср
спеціальності 231 «Соціальна
робота»
освітньо-професійної програми
«Соціальна робота»
А.Д. Константинова

Керівник: доцент кафедри соціальної
філософії та управління,
доцент, к.філос.н. Широбокова О. О.

Рецензент: доцент кафедри соціальної
філософії та управління,
доцент, к.філос.н. Ель Гуессаб К.

Запоріжжя – 2023

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)
2 рисунки _____

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Розділ 1	Широбокова О. О., доцент кафедри соціальної філософії та управління	08.02.2023	08.02.2023
Розділ 2	Широбокова О. О., доцент кафедри соціальної філософії та управління	30.03.2023	30.03.2023
Розділ 3	Широбокова О. О., доцент кафедри соціальної філософії та управління	28.04.2023	28.04.2023

7. Дата видачі завдання _____ 08 лютого 2023 року _____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1.	Вибір теми кваліфікаційної роботи	Листопад – грудень 2022	виконано
2.	Бібліографічний пошук	Січень – лютий 2023	виконано
3.	Розробка основних положень роботи	Січень – лютий 2023	виконано
4.	I розділ	Лютий – березень 2023	виконано
5.	II розділ	Березень – квітень 2023	виконано
6.	III розділ	Квітень – травень 2023	виконано
7.	Систематизація висновків	Травень 2023	виконано
8.	Нормоконтроль	Травень 2023	виконано

Студентка _____ А.Д. Константинова _____

Керівник роботи _____ О.О. Широбокова _____

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ О.С. Маліновська _____

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота складається з 56 сторінок, 46 позицій у списку літератури.

СОЦІАЛЬНА РОБОТА, ВІЙНА, ГІБРИДНА ВІЙНА, СОЦІАЛЬНА СПРАВЕДЛИВІСТЬ, ВТРУЧАННЯ НА ОСНОВІ ГРОМАД, АДВОКАЦІЯ

Мета дослідження: дослідження способів надання соціальних послуг під час воєнного стану.

Об'єкт дослідження: методи у соціальній роботі в Україні під час війни.

Предмет дослідження: практика та перспективи надання соціальних послуг в Україні під час війни.

Методи дослідження: аналіз, синтез, індукція, дедукція, структурно-функціональний, аналіз статистичних даних.

Гіпотеза: Втручання соціальної роботи можуть відігравати важливу роль у задоволенні потреб окремих осіб, сімей і громад, які постраждали від війн в Україні, а також у сприянні соціальним змінам і розвитку в контексті триваючого насильства та переміщення.

Висновки: 1. Війна ускладнює доступ соціальних працівників до районів та послуг для уразливих осіб. Брак ресурсів та фінансування обмежує ефективність програм соціальної роботи під час війни. Недостатня кількість підготовлених працівників стає проблемою.

2. Методи соціальної роботи, під час війни в Україні, є багатоаспектними та комплексними. Вони включають кейс-менеджмент, підходи, орієнтовані на громаду, і стратегії розширення можливостей. Це передбачає координацію та моніторинг послуг і ресурсів для задоволення унікальних потреб кожного окремого клієнта.

3. Вплив заходів соціальної роботи під час військового стану 2022-2023 рр. демонструє важливість соціальної роботи для сприяння стійкості та одужання постраждалих від війни громад. Незважаючи на труднощі, з якими стикаються соціальні працівники в зонах бойових дій, соціальна робота залишається життєво важливим втручанням під час конфлікту.

SUMMARY

The Qualifying Research Paper consists of 56 pages and 46 items of references.

SOCIAL WORK, WAR, HYBRID WAR, SOCIAL JUSTICE, COMMUNITY-BASED INTERVENTIONS, ADVOCACY

The purpose of the research: to study the ways of providing social services during military emergency.

Research object: methods of social work in Ukraine during the war.

The subject matter of the research: procedures and prospects of providing social services in Ukraine during the war.

Research methods: analysis, synthesis, induction, deduction, structural and functional, analysis of statistical data.

Hypothesis: Social work interventions can play an important role in satisfying the needs of war-affected individuals, families, and communities in Ukraine, as well as in promoting social change and development in terms of ongoing violence and displacement.

Conclusions: 1. The war makes it difficult for social workers to access areas and services for vulnerable people. Lack of resources and funding limits the effectiveness of wartime social programs. Insufficient number of trained personnel becomes a problem.

2. During the war in Ukraine, methods of social work are multifaceted and complex. They include case management, community-based approaches and empowerment strategies. All these aspects involve coordinating and monitoring services and resources to satisfy the unique needs of each individual client.

3. The impact of social work activities during the military emergency of 2022-2023 shows the importance of social work in promoting resilience and recovery of war-affected communities. Despite the challenges faced by social workers in war zones, social work remains a vital intervention during conflicts.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ІСТОРИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ.....	6
1.1. Історія становлення соціальних послуг під час воєнного стану.....	6
1.2. Уточнення основних понять дослідження: «соціальна робота», «війна», «гібридна війна», «конфлікт», «переміщення», «соціальна справедливість», «втручання на основі громади», «адвокація».....	10
1.3. Принципи та методи дослідження соціальних послуг під час воєнного стану.....	11
РОЗДІЛ 2. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ.....	15
2.1. Роль надання соціальних послуг під час воєнного стану.....	15
2.2. Вплив соціальної роботи на громади під час воєнного стану.....	19
РОЗДІЛ 3. ПРАКСЕОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ.....	32
3.1. Етика та виклики соціальної роботи під час воєнного стану.....	32
3.2. Шляхи оптимізації надання соціальних послуг під час воєнного стану.....	40
ВИСНОВКИ.....	48
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ.....	51
ДОДАТКИ.....	57

ВСТУП

Актуальність дослідження. Соціальна робота дуже актуальна під час війни, оскільки вона відіграє вирішальну роль у задоволенні соціальних, економічних і психологічних потреб населення, яке постраждало від воєнних конфліктів. Війни можуть мати значні та довгострокові наслідки для соціальної структури громад, а соціальні працівники мають унікальну підготовку та мають відповідні позиції для підтримки окремих осіб та сімей, які постраждали від війни. Ось деякі з способів актуальності соціальної роботи під час війни: підтримка травми та психічного здоров'я; захист і дотримання прав людини; вирішення конфліктів і посередництво; подолання бідності та нерівності; підтримка вразливих верств населення; звернення до психічного здоров'я та травми; сприяння розвитку громад; підтримка прав людини та демократії; мобілізація та розвиток громад.

Проблемна ситуація: недостатнє забезпечення та ускладнений доступ до соціальних послуг під час воєнного стану, призвели до погіршення соціальної справедливості та підвищення вразливості осіб, сімей і громад, які постраждали від війни. Обмежені ресурси, фінансування та інфраструктура соціальної роботи загрожують якості та доступності соціальних послуг, включаючи медичну, психологічну, освітню та матеріальну допомогу. Відсутність належної підготовки та недостатня кількість кваліфікованих соціальних працівників ускладнюють впровадження ефективних інтервенцій та налагодження роботи з потерпілими.

Дану тему розкривали усвоїх наукових роботах багато іноземних науковців: доктор Сара Бенкс «Соціальна робота в умовах війни: погляди міжнародних практиків». Ця робота зосереджена на розумінні практики соціальної роботи в умовах збройних конфліктів і воєнного стану, а також на досвіді міжнародних практиків у цій галузі; доктор Сара Бенкс «Психосоціальна підтримка для населення, постраждалого від війни: огляд втручань та найкращих практик».

У цій роботі досліджується психосоціальна підтримка для осіб, постраждалих від війни, включаючи розгляд ефективних втручань та найкращих практик у цій сфері; доктор Ільзе Дерлун «Діти та молодь, постраждалі від війни: досягнення комплексної моделі психосоціальної підтримки». У цій роботі розглядається комплексна модель психосоціальної підтримки для дітей та молоді, які постраждали від воєнних конфліктів; доктор Раві Джаякаран «Соціальна робота в умовах війни: порівняльне дослідження Афганістану та Шрі-Ланки». У цій роботі проводиться порівняльний аналіз соціальної роботи в умовах збройних конфліктів у країнах, таких як Афганістан та Шрі-Ланка; доктор Катажина Грабська «Гендер, конфлікт та соціальна робота: міжнародні погляди». У цій роботі розглядається вплив гендеру на соціальну роботу під час воєнних конфліктів, зокрема в Афганістані та Судані.

Серед вітчизняних дослідників, котрі вивчали тему соціальної роботи під час війни в Україні з 2014 по 2023 рр: доктор Володимир Кравчук, який проводив дослідження ролі соціальних працівників у задоволенні потреб біженців та внутрішньо переміщених осіб в Україні; доктор Наталія Максименко, яка провела дослідження впливу конфлікту в Україні на дітей та сім'ї та ролі соціальної роботи у задоволенні їхніх потреб; доктор Олександр Кравчук, який вивчав роль соціальних працівників у сприянні стійкості громади та соціальній згуртованості під час конфлікту; доктор Юлія Макаренко, яка проводила дослідження психосоціальних наслідків конфлікту в Україні для окремих людей і громад, а також ролі соціальної роботи у подоланні цих наслідків; доктор Марія Золкіна, яка вивчала роль організацій громадянського суспільства, в тому числі організацій соціальної роботи, у просуванні прав людини та соціальної справедливості під час конфлікту.

Об'єкт дослідження: методи у соціальній роботі в Україні під час війни.

Предмет дослідження: практика та перспективи надання соціальних послуг в Україні під час війни.

Мета дослідження: дослідження способів надання соціальних послуг під час воєнного стану.

Згідно з метою маємо такі *завдання*:

– проаналізувати історію становлення соціальних послуг під час воєнного стану;

– здійснити уточнення змісту головних понять дослідження: «соціальна робота», «війна», «гібридна війна», «конфлікт», «переміщення», «соціальна справедливість», «втручання на основі громади», «адвокація»;

– обґрунтувати основні принципи та методи дослідження, що використовуються у даній роботі;

– визначити роль надання соціальних послуг під час воєнного стану;

– проаналізувати вплив соціальної роботи на громади під час війни;

– дослідити особливості етики та викликів соціальної роботи під час воєнного стану;

– виявити шляхи оптимізації надання соціальних послуг під час воєнного стану.

Гіпотеза: втручання соціальної роботи можуть відігравати важливу роль у задоволенні потреб окремих осіб, сімей і громад, які постраждали від війн в Україні, а також у сприянні соціальним змінам і розвитку в контексті триваючого насильства та переміщення.

Структура роботи: кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку літератури та додатку.

РОЗДІЛ 1

ІСТОРИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

1.1. Історія становлення соціальних послуг під час воєнного стану

Повномасштабна війна в Україні, яка почалася у 2022 році, мала руйнівний вплив на жителів країни. Війна, що триває, призвела до переміщення мільйонів людей, завдала значної шкоди інфраструктурі та різке підвищення рівня бідності. Внаслідок цього, під час війни соціальна робота в Україні набула все більшого значення. У цьому дослідженні ми обговоримо становище українських соціальних працівників в цей важкий час.

«Соціальна робота – професійна діяльність, спрямована на виявлення, у тому числі раннє виявлення, факторів, які можуть призвести до зниження рівня задоволення потреб осіб/сімей, соціальну профілактику, соціально-психологічну підтримку, надання соціальних послуг окремим особам/сім'ям, розширення або відновлення їхньої здатності до соціального функціонування, сприяння реалізації їхніх громадянських прав, запобігання соціальній ізоляції» [30, с. 3].

Під час війни соціальні працівники відіграють важливу роль у наданні підтримки тим, хто постраждав від війни. Це і емоційна підтримка, і практична допомога, і захист їхніх прав.

Темою соціальної роботи під час війни в Україні у 2014-2023 роках займалося багато дослідників. Деякі відомі дослідники та експерти в цій галузі включають:

– доктор Володимир Кравчук – професор та науковий співробітник Київського національного університету культури і мистецтв, який проводив дослідження ролі соціальних працівників у задоволенні потреб біженців та внутрішньо переміщених осіб в Україні;

– доктор Наталія Максименко – професор Харківського національного університету радіоелектроніки, яка провела дослідження впливу конфлікту в Україні на дітей та сім'ї та ролі соціальної роботи у задоволенні їхніх потреб;

– доктор Олександр Кравчук – дослідник та експерт із соціальної роботи та розвитку громад в Україні, який вивчав роль соціальних працівників у сприянні стійкості громади та соціальній згуртованості під час конфлікту;

– доктор Юлія Макаренко – науковий співробітник Національного університету «Києво-Могилянська академія», яка проводила дослідження психосоціальних наслідків конфлікту в Україні для окремих людей і громад, а також ролі соціальної роботи у подоланні цих наслідків;

– доктор Марія Золкіна – дослідник та експерт з питань конфліктів і безпеки в Україні, яка вивчала роль організацій громадянського суспільства, в тому числі організацій соціальної роботи, у просуванні прав людини та соціальної справедливості під час конфлікту.

Це лише декілька прикладів дослідників, які займалися темою соціальної роботи під час війни в Україні. Багато інших вчених, практиків та експертів також зробили внесок у цю галузь дослідження, і їхня робота була критично важливою для інформування про практику та політику соціальної роботи в контексті війни.

Для України Європа зараз є взірцем добре організованої роботи соціальних працівників. Європейські стандарти соціального захисту поступово розвивалися протягом щонайменше 80 років і закріплені в різних нормативно-правових актах. Їх велика кількість зумовлена тим, що вони охоплюють широке коло суспільних відносин. Найважливішими джерелами стандартів соціального захисту є: Загальна декларація прав людини; Міжнародний пакт про соціальні, економічні та культурні права; Європейський кодекс соціального забезпечення; документи Міжнародної організації зі стандартизації тощо.

Організації та всі зацікавлені сторони в усьому світі все більше визнають необхідність і переваги соціально відповідальної поведінки. Відданість організації соціальному та екологічному добробуту стала важливим критерієм

для оцінки її загальної діяльності та здатності продовжувати ефективну діяльність.

Також джерелом стандартів соціального захисту можна вважати міжнародний стандарт ISO 9001 «Системи менеджменту якості», розроблений Міжнародною організацією зі стандартизації, оскільки він є стандартом, який визначає вимоги до систем менеджменту якості компаній та організацій. Працюйте ефективніше та підвищуйте рівень задоволеності клієнтів, допомагає підприємствам та організаціям бути більш ефективними та покращує задоволеність клієнтів.

Впровадження системи управління якістю допоможе:

- оцінити загальний контекст організації, щоб визначити, на кого впливає ваша робота і чого вони очікують від вас. Це дозволить вам чітко сформулювати свої цілі та визначити нові можливості для бізнесу;

- поставити своїх клієнтів на перше місце, переконавшись, що ви послідовно задовольняєте їхні потреби та підвищуєте їхнє задоволення. Це може привести до збільшення кількості нових клієнтів та збільшення бізнесу вашої організації.

- працювати більш ефективно, оскільки всі ваші процеси будуть узгоджені та зрозумілі кожному у бізнесі чи організації. Це підвищує продуктивність та ефективність, зменшуючи внутрішні витрати [46].

Заслуговує на увагу також і міжнародний стандарт SA 8000, що створений компанією Social Accountability International, місія котрої полягає у просуванні прав людини для працівників в усьому світі. Вимоги даного стандарту є універсальними щодо географічного місцезнаходження, галузі промисловості та розміру компанії та стосуються дитячої праці, примусової праці, дискримінації, робочого часу, заробітної плати тощо. [13]. Наступні аспекти, які стосуються сфери соціального забезпечення, базуються на загальноновизнаних національних стандартах соціального захисту, згаданих вище. Такі послуги, як комплексність, персоніфікація соціальна

відповідальність; рівний доступ, продуктивність зайнятості, адекватний рівень життя (див. рис. 1.1).

Одним із важливих для України напрямків у процесі децентралізації є соціальна підтримка, яка безпосередньо стосується членів об'єднаних територіальних громад, які з різних причин потребують допомоги.

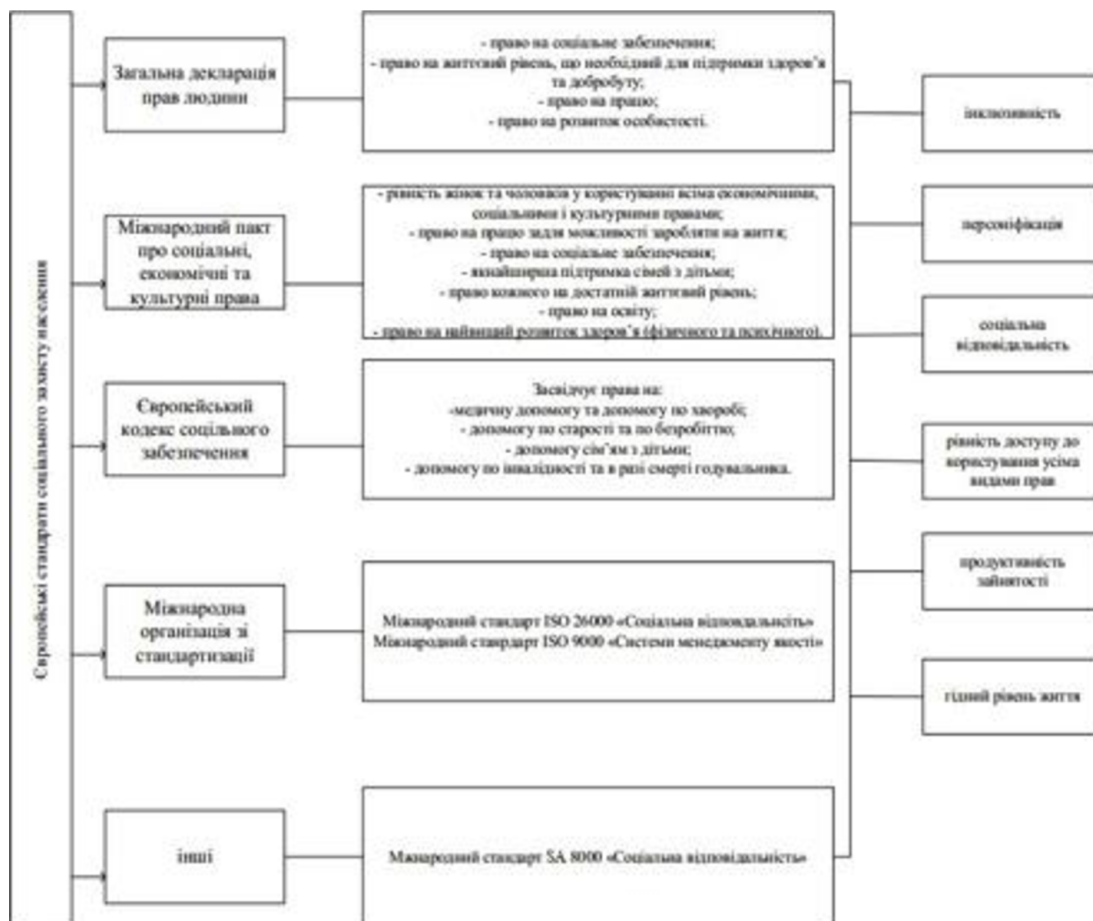

Рис. 1.1. Європейські стандарти соціального захисту населення

Це завдання є менш вивченим, оскільки спільноти, які вони самі створюють, ще мають незадоволені потреби для свого розвитку. Проте досвід європейської автономії показує, що брак уваги до соціальної сфери загалом та соціальної допомоги зокрема призводить до гальмування довготривалих процесів розвитку громади, а в ряді місць – до міграції жителів громади.

Отже, досвід соціальних працівників під час воєнного стану є незамінним і важливим для забезпечення допомоги та підтримки людям, що потерпають внаслідок війни. Вони грають вирішальну роль у забезпеченні основних потреб, захисті прав та наданні психологічної підтримки постраждалим.

1.2. Уточнення основних понять дослідження: «соціальна робота», «війна», «гібридна війна», «конфлікт», «переміщення», «соціальна справедливість», «втручання на основі громади», «адвокація»

Для дослідження на тему «Соціальна робота в Україні в роки війни» можуть бути актуальними такі визначення:

Соціальна робота – це заснована на практиці професія та академічна дисципліна, яка сприяє соціальним змінам та розвитку, соціальній згуртованості, активізації та звільненню людей. Центральне місце в соціальній роботі посідають принципи соціальної справедливості, прав людини, колективної відповідальності та поваги до різноманітності. Підкріплена теоріями соціальної роботи, соціальними і гуманітарними науками, а також місцевими знаннями соціальна робота залучає людей і структури для вирішення життєвих проблем та підвищення добробуту» [43, с. 1].

Війна – це стан збройного конфлікту між націями, державами чи суспільствами. Це передбачає застосування сили та насильства для досягнення політичних, економічних або соціальних цілей і може призвести до значних людських страждань, включаючи смерть, поранення, переміщення та каліцтва.

Гібридна війна – сукупність заздалегідь підготовлених та оперативно реалізованих дій військового, дипломатичного, економічного, інформаційного характеру, спрямованих на досягнення стратегічних цілей. Її ключове значення полягає у підпорядкуванні інтересів однієї держави іншій в умовах формального збереження політичного устрою країни. До базових компонентів «гібридної війни» можна віднести традиційні та нестандартні загрози, тероризм, підривні дії, новітні і нешаблонні інформаційні технології для протидії супротивникові, який є більш могутнім військово та політично» [16, с. 2].

Конфлікт – це стан протистояння чи незгоди між окремими особами, групами чи країнами. Це може бути результатом ряду факторів, включаючи політичні, економічні, соціальні та культурні відмінності, і може призвести до стресу, насильства та переміщення.

Переміщення – стосується людей, які змушені покинути свої домівки чи громади через конфлікт, насильство чи зловживання. Переміщені особи можуть стати біженцями, шукачами притулку або внутрішньо переміщеними особами і часто стикаються з серйозними соціальними, економічними та психологічними проблемами.

Соціальна справедливість – стосується принципів справедливості, рівності та прав людини в суспільстві. Це передбачає сприяння рівним можливостям, усунення соціальної нерівності та боротьбу з дискримінацією та гнобленням.

Втручання на основі громад – передбачає роботу з місцевими громадами для виявлення та вирішення соціальних проблем та сприяння суспільним змінам. Ці заходи можуть включати низку стратегій, включаючи підходи до організації громади, нарощування потенціалу та розширення можливостей.

Адвокація – просування та захист прав та інтересів вразливих осіб і груп, а також боротьба з соціальною несправедливістю та нерівністю. Це передбачає низку стратегій, включаючи лобіювання, громадську освіту та медіа-кампанії.

Ці визначення можуть стати основою для розуміння ключових концепцій і проблем, пов'язаних із соціальною роботою в Україні під час війни, а також можуть стати джерелом аналізу та обговорення відповідної літератури та досліджень.

1.3. Принципи та методи дослідження соціальних послуг під час воєнного стану

Дослідження соціальних послуг під час воєнного стану має на меті аналізувати та оцінювати ефективність та вплив таких послуг на населення під час війни. Принципи та методи дослідження соціальних послуг під час воєнного стану включають наступні аспекти:

- 1) Збір і аналіз даних: збирання статистичних даних про кількість отримувачів соціальних послуг, їх потреби в умовах воєнного стану,

проаналізування результатів анкетування отримувачів, щоб визначити їхню задоволеність наданою допомогою;

2) Оцінка потреб та пріоритетів: визначати вразливі групи населення, такі як внутрішньо переміщені особи та ветерани, і проводити дослідження їхніх потреб і пріоритетів шляхом інтерв'ю, спостережень та аналізу документів;

3) Оцінка якості та доступності: аналіз структури соціальних послуг та оцінка доступності послуг для всіх потребуючих осіб;

4) Вивчення ефективності та результативності: виявлення показників ефективності надання соціальних послуг: зменшити бездомність, покращення психічного здоров'я жертв, забезпечення освіти та оздоровлення дітей, а також запровадження оцінки ефективності на основі порівняння даних;

5) Порівняльний аналіз: порівняння соціальних послуг під час воєнного стану в різних країнах або регіонах, аналіз кращих практик і інновацій, що можуть бути використані для поліпшення послуг у власному контексті;

6) Синтез: об'єднання різних джерел даних, таких як статистика, інтерв'ю та аналіз документів, щоб отримати повне розуміння систем надання соціальних послуг в умовах воєнного стану та виявити моделі та взаємозв'язки між різними факторами;

7) Індукція: досліджено конкретні випадки надання соціальних послуг в умовах воєнного стану, проаналізовано їх особливості, труднощі та успіхи та узагальнено на основі цих випадків для визначення загальних тенденцій;

8) Дедукція: розроблення теоретичних моделей або гіпотез про фактори, що впливають на надання соціальних послуг під час воєнного стану на основі існуючих теорій і концепцій⁸

9) Структурно-функціональний аналіз: вивчення структури соціальних послуг під час воєнного стану, визначення функцій різних компонентів системи та аналіз їх взаємозв'язків для розуміння того, як система працює та як її можна поліпшити;

10) Аналіз статистичних даних: використання статистичних методів для аналізу та інтерпретації числових даних, таких як витрати на соціальні послуги, кількість отримувачів, ефективність програм тощо, для зроблення висновків щодо стану та потреб в системі надання соціальних послуг.

Усі перераховані вище методи дослідження є важливими для вивчення та вдосконалення надання соціальних послуг в умовах воєнного стану. Комбінація цих методів дозволяє провести всебічний аналіз, щоб отримати повну картину соціальних послуг та їх впливу на населення. Збір і аналіз даних, оцінка потреб, оцінка якості та доступності, аналіз статистичних даних, порівняльний аналіз, залучення зацікавлених сторін та інші методи можуть бути використані для виявлення проблем, визначення потреб і оцінки ефективності та ефективності.

У підсумку, застосування цих методів дослідження є важливим кроком у розумінні, оцінці та поліпшенні соціальних послуг під час воєнного стану. Ці методи допомагають налагоджувати систему надання послуг, виявляти проблеми та робити рішення, що забезпечують належне задоволення потреб населення під час складних умов воєнного стану.

На підставі дослідження цих тем тем, пов'язаних з соціальними послугами під час воєнного стану, можна зробити наступний висновок: становлення та розвиток соціальних послуг під час воєнного стану відображає необхідність відповідати на потреби та виклики, які виникають під час воєн. Історичний контекст показує, що соціальні послуги стали невід'ємною складовою управління соціальними наслідками війни, зокрема переміщення населення, потребами у психологічній підтримці, освіті, медичній допомозі та інших аспектах життя.

Уточнення основних понять дослідження допомагає встановити загальні та особливості у контексті соціальних послуг під час воєнного стану. Ці поняття визначають роль соціальної роботи, вимоги до втручання та захисту прав та потреб учасників конфлікту та врахування соціальної справедливості у процесі надання соціальних послуг.

Принципи та методи дослідження соціальних послуг в умовах воєнного стану дозволяють розглянути та вдосконалити системи надання соціальних послуг. Дослідження цього питання допоможе виявити проблеми, визначити потреби та оцінити дієвість та ефективність роботи соціальних служб під час воєнного стану. Загалом, вивчення історії вивчення громадських робіт у праві війни, роз'яснення концепцій і застосування принципів і методологій дозволяють зрозуміти та вдосконалити заклади служби для задоволення потреб і забезпечення соціальної справедливості у військовому контексті.

РОЗДІЛ 2

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

2.1. Роль надання соціальних послуг під час воєнного стану

Соціальна робота під час війни є складною та важкою сферою практики, яка вимагає глибокого розуміння динаміки військових дій та способів, якими вони впливають на окремих людей, сім'ї та громади. Війна в Україні триває з 2014 року і має глибокий вплив на країну та її народ. У цьому контексті соціальні працівники відіграли вирішальну роль у реагуванні на потреби тих, хто постраждав від війни.

Війна в Україні мала значний вплив на практику соціальної роботи в країні, і соціальні працівники відіграють ключову роль у задоволенні потреб уразливих верств населення, які постраждали від війни. Останніми роками було опубліковано кілька наукових праць на тему соціальної роботи в Україні під час війни, які містять цінну інформацію про виклики та можливості практики соціальної роботи в країні.

В одному дослідженні «Соціальний захист і війна в Україні (24 лютого - 30 квітня 2022)» [9, с. 4], 2022 року, вивчався досвід соціальних працівників у постраждалих від війни в регіонах України. Дослідження показало, що соціальні працівники зіткнулися з низкою проблем, включаючи обмежені ресурси, підвищений попит на послуги та проблеми з безпекою. Незважаючи на ці проблеми, соціальні працівники змогли надати підтримку окремим особам і громадам, які постраждали від війни, за допомогою різноманітних методів, включаючи втручання на рівні громади, психологічну підтримку та захист прав уразливих груп.

Слід зазначити, що наукові дослідження соціальної роботи в Україні воєнного часу дають цінну інформацію про виклики та можливості, з якими стикається практика соціальної роботи в країні. Це дослідження підкреслює

важливість міждисциплінарного та громадського підходу до практики соціальної роботи та потребу в тісній співпраці між соціальними працівниками та іншими фахівцями.

Однією з головних ролей соціальних працівників у зонах воєнних дій в Україні є надання психологічної підтримки особам та громадам, які постраждали від війни. Війна спричинила значні травми, стрес і тривогу для людей, які живуть у зонах воєнних дій. Соціальні працівники навчені надавати допомогу при травмах із втручаннями, заснованими на доказах, для підтримки психічного здоров'я та благополуччя клієнтів. Це включає індивідуальне консультування, групову терапію та втручання в громаді, які сприяють соціальній згуртованості та стійкості.

Ще однією важливою роллю соціальних працівників у зонах бойових дій в Україні є надання гуманітарної допомоги тим, хто її потребує. Війна спричинила значне переміщення, руйнування будинків та інфраструктури та втрату засобів до існування. Соціальні працівники часто зобов'язані забезпечувати основні потреби, такі як їжа, житло та медичне обслуговування, постраждалих від війни. Вони співпрацюють з місцевими організаціями та міжнародними гуманітарними агентствами, щоб гарантувати, що допомога досягне тих, хто її найбільше потребує.

Соціальні працівники в Україні також відіграють важливу роль у мобілізації громади.

Роль соціальних працівників у зонах воєнних дій в Україні також поширюється на адвокацію та формування політики. Соціальні працівники часто мають найкраще місце, щоб визначити потреби та проблеми постраждалих та захистити їхні права та інтереси. Вони співпрацюють з місцевими та міжнародними організаціями, щоб впливати на політику та прийняття рішень і гарантувати, що голоси постраждалих громад будуть почуті. Починаючи з квітня 2022 року, Міністерство соціальної політики запровадило спрощений механізм надання соціальних послуг, який спрямований на надання необхідної допомоги людям найшвидшим способом.

Рішення про евакуацію приймають військові адміністрації, а вони ж організовують процес евакуації. Наприклад, якщо вирішено перевезти підопічних інтернатних закладів соціального захисту населення в інші регіони, військові адміністрації у співпраці з Нацсоцслужбою знаходять подібні установи, які зможуть забезпечити подальше обслуговування цих людей. У період воєнного стану послугу стаціонарного догляду та будь-яку іншу соціальну послугу можна отримати за місцем звернення, незалежно від зареєстрованого або заявленого місця проживання.

Часто виникає питання: чи можуть родичі, евакуючись на безпечну територію, організувати соціальний догляд, наприклад, для своєї слабкої бабусі, яку вивезли в іншу область?

Так, на стаціонарний догляд та всі інші пільги, пов'язані з воєнним станом, можна вимагати під час подачі заяви незалежно від зареєстрованого чи декларованого місця проживання. Особи, які були евакуйовані з небезпечних територій і втратили здатність до самообслуговування, можуть бути прийняті до соціальних закладів денного перебування за бажанням їх самих або їхніх супроводжуючих.

Ухваленим рішенням Уряду, під час воєнного або надзвичайного стану людям з інвалідністю та літнім людям можуть надаватися наступні соціальні послуги:

- інформування, консультування, консультативний кризовий телефон;
- надання притулку, нічного притулку, короткотермінового проживання;
- екстрене (кризове) втручання;
- представництво інтересів;
- підтримане проживання для літніх людей та осіб з інвалідністю, бездомних осіб;
- соціальний супровід сімей або осіб, що перебувають у складних життєвих обставинах;
- догляд удома, стаціонарний догляд, денний догляд, денний догляд дітей з інвалідністю, паліативний догляд;

- соціально-психологічна реабілітація;
- натуральна допомога;
- переклад жестовою мовою;
- транспортні послуги.

За спрощеним алгоритмом надаються послуги догляду удома, догляду в стаціонарних установах, надання притулку, консультування, соціальний супровід сімей з дітьми, натуральна допомога та транспортні послуги. Фактично, можна отримати будь-які соціальні послуги, оскільки закон про соціальні послуги не встановлює обмежень. На сьогоднішній день близько 4 тисяч осіб евакуйовано до інтернатних закладів за спрощеною процедурою.

Виявлення людей, які опинилися у складних життєвих обставинах та тих, хто потребує сторонньої допомоги, завжди було основним завданням органів соціального обслуговування. Це особливо важливо в умовах воєнного стану, оскільки зволікання може коштувати життя. З початком війни соціальні працівники зіткнулися зі значно більшим обсягом роботи, оскільки деякі соціальні працівники будуть евакуйовані, а решта соціальних працівників зіткнулися з подвійним навантаженням. Зростає число одиноких людей і внутрішньо переміщених осіб через очевидні обставини. Тому було прийнято рішення об'єднати зусилля соціальних працівників та волонтерів.

Наразі громадські організації та небайдужі люди об'єднуються, прибирають житло, готують їжу та надають підтримку одиноким людям.

Підсумовуючи, соціальна робота відіграє важливу роль у воєнних зонах України. Соціальні працівники надають основні послуги, такі як психологічна підтримка, гуманітарна допомога, мобілізація громади та адвокація. Незважаючи на виклики, з якими вони стикаються в зонах війни, соціальні працівники залишаються відданими сприянню добробуту та стійкості постраждалого населення. Досвід українських соціальних працівників підкреслює важливість соціальної роботи під час війни та необхідність підтримки та заохочення практики соціальної роботи в постраждалих від війни громадах.

2.2. Вплив соціальної роботи на громади під час воєнного стану

Вплив соціальної роботи на громади, які постраждали від української війни, був значним. Сприяючи соціальній згуртованості та створюючи стійкість громади, соціальні працівники відіграють ключову роль у реагуванні на складні гуманітарні потреби постраждалого населення. Досвід соціальної роботи в Україні продемонстрував цінність підходу до соціальної роботи, орієнтованого на громаду, який наголошує на залученні місцевої громади до розробки та реалізації втручань.

«Надання соціальних послуг регулюється Законом України „Про соціальні послуги», яким встановлено, що надання соціальних послуг здійснюється шляхом ведення випадку, що включає низку етапів (аналіз заяви, оцінювання потреб, визначення середньомісячного сукупного доходу заявника, прийняття рішення, розроблення індивідуального плану, укладення договору, виконання договору, здійснення моніторингу), по часу займає до 10 робочих днів» [28, с. 5].

«Наразі наказ Мінсоцполітики від 18.04.2022 № 135 „Про затвердження форми акта про надання повнолітній особі соціальних послуг екстрено (кризово)» доопрацьовується за зауваженнями Міністерства юстиції, після чого акт буде повторно подано на державну реєстрацію» [26, с. 6].

За механізмом екстрено (кризово) можуть надаватись різні соціальні послуги – догляд вдома та стаціонарний догляд, надання притулку, консультування, соціальний супровід сімей з дітьми, натуральна допомога та інші.

Уряд також спростив процедуру прийняття рішень щодо надання соціальних послуг із стаціонарного проживання будинками соціального захисту населення, інтернатними підрозділами центрів обслуговування населення (надання соціальних послуг) або центрів надання соціальних послуг.

Наразі рішення приймається за однією заявою громадянина і вже після влаштування до закладу, працівники допомагають, якщо потрібно, відновити документи, що посвідчують особу, та вирішити інші проблемні питання людини.

На сьогодні за спрощеною процедурою до інтернатних закладів влаштовано близько 4 тис. осіб.

В Україні створено інституційну систему для забезпечення функціонування системи опіки та піклування на належному рівні. Системи для цих установ розроблені, але спеціально не прописані. Відсутність чіткого нормативного визначення форми організації, чисельності працівників, їх підпорядкованості та механізмів контролю за діяльністю призвела до погано організованої роботи на місцях.

Керівництво органами опіки та піклування і контроль за їх діяльністю відноситься до компетенції обласних, Київської та Севастопольської міських держадміністрацій та виконавчих комітетів вищестоящих рад [33].

Відповідно до пункту 1.7. Правил опіки та піклування органи опіки та піклування відповідно до розподілу повноважень між структурними підрозділами відповідних управлінь і відділів місцевої державної адміністрації та покладених на них завдань, виконавчого комітету відповідної ради (з урахуванням чинних положень ЦК України):

- здійснюють облік осіб, які потребують опіки або піклування;
- розглядають заяви та скарги на дії опікунів і піклувальників;
- вживають заходи щодо захисту майнових та особистих прав та інтересів підопічних осіб;
- здійснюють контроль та нагляд за діяльністю опікунів і піклувальників по належному забезпеченню прав та інтересів підопічних осіб;
- приймають участь при розгляді спорів у судовому порядку, які пов'язані з захистом прав підопічних осіб;
- вживають заходи по охороні та зберіганню житла і майна підопічних осіб;
- у встановлених законодавством випадках установлюють опіку над майном;
- провадять іншу діяльність щодо забезпечення прав та інтересів фізичних осіб [25].

Вирішення питань опіки та піклування належить до компетенції місцевої обласної адміністрації, відповідних відділів і управлінь районів міст Києва і Севастополя, виконавчого комітету міської або районної у місті Ради.

У селищах і селах питання опіки та піклування несуть безпосередню відповідальність за сільськими головами та селищними радами.

Одним із основних впливів соціальної роботи на громади, які постраждали від війни в Україні, є надання психологічної підтримки. Війна завдала значних травм, стресу та тривоги окремим людям і громадам. Соціальні працівники працювали з громадами, щоб розробити втручання на основі травм, які сприяють психічному здоров'ю та благополуччю. Це призвело до більшої стійкості, покращення навичок подолання та зниження поширеності проблем психічного здоров'я.

Психосоціальна підтримка: соціальні працівники надають психосоціальну підтримку, щоб допомогти окремим особам і сім'ям подолати стрес і травму від війни. Це включає індивідуальні та групові консультації, групи підтримки та втручання на рівні громади.

Психосоціальна підтримка є важливим аспектом соціальної роботи в зонах військових дій, де окремі особи та громади можуть зіткнутися з різними психологічними та емоційними труднощами. Психосоціальна підтримка стосується заходів і стратегій, спрямованих на покращення психічного здоров'я та емоційного благополуччя, покращення соціальної підтримки та сприяння стійкості. Ось кілька способів, за допомогою яких соціальні працівники надають психосоціальну підтримку в зонах бойових дій:

- консультування та терапія
- групи підтримки рівних
- психоосвіта
- мистецька та музична терапія
- втручання в сім'ї та громаді
- підтримка вразливих верств населення

Загалом психосоціальна підтримка є важливим аспектом соціальної роботи в зонах бойових дій. Соціальні працівники надають консультації та терапію; організують групи підтримки рівних; це може сприяти здоров'ю та благополуччю та підвищити стійкість постраждалих громад. від війни.

Соціальна робота в зонах бойових дій, таких як триваюча війна в Україні, вимагає гнучкого та адаптивного підходу через унікальні виклики та потреби постраждалого населення. Деякі методи та техніки, які зазвичай використовують соціальні працівники в цьому контексті, включають:

Практика, інформована про травму: соціальні працівники використовують практики, засновані на травмі, щоб розпізнавати та реагувати на вплив травми на окремих людей і громади. Цей підхід наголошує на безпеці, довірі та співпраці під час роботи з постраждалими.

Усвідомлення травми є важливим аспектом соціальної роботи в зонах конфлікту, де люди та громади часто зазнають насильства, переміщення та втрат. Усвідомлення травми передбачає розуміння психологічного та емоційного впливу травми на окремих осіб і громади та включення цього розуміння в практику соціальної роботи. Ось деякі способи усвідомлення травми в соціальній роботі під час війни:

Розуміння впливу травми: соціальні працівники, які знають травми, повинні спочатку зрозуміти вплив травми на окремих людей і громади. Це включає усвідомлення того, як травма впливає на фізичне та психічне здоров'я, емоційне благополуччя та стосунки. Розуміння природи травми дозволяє соціальним працівникам планувати втручання, спрямовані на задоволення унікальних потреб тих, хто пережив травму.

Зміцнення довіри та безпеки: людям, які зазнали травми, може бути важко довіряти іншим через травматичний досвід. Соціальним працівникам необхідно створити безпечне та сприятливе середовище, яке зміцнить довіру жертви. Це може включати використання незагрозливої мови, використання навичок активного слухання та прояв співпереживання.

Сприяння розширенню можливостей: соціальні працівники, які знають травми, прагнуть розширити можливості тих, хто пережив травму, допомагаючи їм розробити власні механізми подолання та стратегії відновлення. Це включає надання підтримки та ресурсів постраждалим, а також розвиток їх здатності брати участь у прийнятті рішень, які впливають на їх життя.

Використання втручання з урахуванням травми: соціальні працівники використовують втручання, засновані на травмах, для підтримки тих, хто пережив травму. Ці процедури спрямовані на мінімізацію повторних травм і сприяння загоєнню. Приклади втручань, пов'язаних із травмою, включають когнітивно-поведінкову терапію, десенсибілізацію та повторну обробку рухів очей (EMDR) і втручання на основі усвідомленості.

Усунення системної травми: під час війни соціальним працівникам, можливо, доведеться мати справу з системною травмою, завданою цілим громадам. Це включає відстоювання політики та програм, спрямованих на вирішення основних причин травм, таких як бідність, нерівність і війна. Соціальним працівникам може також знадобитися працювати з лідерами громади, щоб сприяти стійкості громади та соціальній згуртованості.

Загалом усвідомлення травми є дуже важливим аспектом соціальної роботи в зонах бойових дій. Розуміючи вплив травми, зміцнюючи довіру та безпеку, сприяючи розширенню можливостей, використовуючи втручання, пов'язані з травмою, і вирішуючи системну травму, соціальні працівники можуть допомогти постраждалим від травми та зменшити вплив війни. Це може сприяти зціленню та стійкості у постраждалих громадах.

Практична допомога - це надання матеріальної допомоги, такої як їжа, житло, вода, медичне обслуговування та інші основні потреби. У воєнній ситуації в Україні практична допомога важлива для виживання постраждалих від війни. Жертви української війни потребують негайної підтримки, щоб задовольнити свої базові потреби, а також постійної підтримки, щоб відновити своє життя та громади.

Одним із найважливіших методів надання практичної допомоги постраждалим від війни в Україні є гуманітарна допомога. Гуманітарні та неурядові організації (НУО) надають допомогу постраждалим від війни, включаючи їжу, житло, медичне обслуговування та інші предмети першої необхідності.

Окрім гуманітарної допомоги, український уряд також запустив програму практичної допомоги постраждалим від війни. Ці програми включають грошові виплати, програми соціальної допомоги та програми професійної підготовки. Сім'ї, які постраждали від війни, отримують грошові перекази для задоволення своїх основних потреб, а програми соціальної допомоги забезпечують вразливим групам, таким як люди похилого віку та інваліди, легкий доступ до основних послуг.

Підтримка місцевих громад також є важливим способом надання практичної допомоги постраждалим в Україні. Громади можуть допомогти постраждалим від війни, забезпечуючи їжею, житлом та іншими основними потребами. Громадська підтримка надає емоційну та соціальну підтримку жертвам війни, а також допомагає їм відновити своє суспільство та почуття причетності.

Окрім надання психологічної та гуманітарної підтримки, соціальна робота відіграє важливу роль у сприянні соціальній єдності та стабільності суспільства в Україні. Війна призвела до руйнування соціальної єдності, залишивши громади ізольованими та роздробленими. Соціальні працівники працювали з громадами, щоб сприяти соціальній єдності, організувати громадські заходи та сприяти діалогу. Це призвело до посилення соціальних зв'язків, зменшення соціальної ізоляції та покращення стійкості громади.

Мобілізація та розвиток громад: соціальні працівники взаємодіють із громадами, щоб визначити їхні потреби та пріоритети та розробити рішення на основі громад. Це може включати проведення зборів громади, визначення та навчання лідерів громади та підтримку розвитку громадських ініціатив. Ось

кілька способів, за допомогою яких соціальні працівники можуть брати участь у мобілізації та розвитку громад під час війни:

Створення мереж спільноти: соціальні працівники можуть допомогти розбудувати мережі громад, об'єднуючи окремих людей і групи, сприяючи спілкуванню та допомагаючи розвивати громадські організації.

Сприяння організації громади: соціальні працівники можуть сприяти організації громади, допомагаючи розвивати громадські ініціативи, такі як громадські сади, клініки та інші ініціативи, які сприяють розвитку громади.

Сприяння соціальній згуртованості: соціальні працівники можуть сприяти соціальній згуртованості, розвиваючи спільне почуття ідентичності, зміцнюючи довіру між окремими особами та групами та допомагаючи розвивати процеси прийняття рішень на основі громади.

Підтримка підходів участі: соціальні працівники підтримують підходи до розвитку громади за участю, залучаючи членів громади до прийняття рішень, визначаючи пріоритети потреб та інтересів громади та дозволяючи членам громади взяти на себе керівну роль.

Збільшення ресурсів громади: соціальні працівники можуть працювати над розширенням ресурсів громади, визначаючи та розвиваючи існуючі сильні сторони та активи та допомагаючи розвивати нові ресурси, які приносять користь громаді.

Розробка втручання в громаді: соціальні працівники можуть планувати та впроваджувати втручання в громаду, адаптовані до конкретних потреб громади. Це може включати роботу з членами громади для визначення потреб і пріоритетів, а також розробку втручань, які відповідають культурі та відповідають потребам громади.

Загалом, мобілізація та розвиток громад є дуже важливими аспектами практики соціальної роботи в зонах бойових дій. Соціальні працівники сприяють стійкості шляхом побудови мереж громади, сприяння організації громади, сприяння соціальній згуртованості, підтримці підходів участі, збільшення ресурсів громади та розробки втручань на основі громади. , можуть

підтримувати розробку рішень складних проблем на основі громади та сприяти соціальній згуртованості у громадах, які постраждали від війни.

Одним із основних шляхів захисту прав постраждалих від війни в Україні є імплементація міжнародних норм прав людини. Міжнародне право прав людини забезпечує основу для захисту прав осіб, у тому числі тих, хто постраждав від війни. До них належать право на життя, свободу та безпеку, право на доступ до медичної допомоги, освіти та інших основних послуг. Міжнародне право прав людини також передбачає механізми притягнення окремих осіб і держав до відповідальності за порушення прав людини, в тому числі через Міжнародний кримінальний суд.

Окрім міжнародних норм прав людини, український уряд також створив механізми захисту прав жертв війни. Ці механізми включають створення Національної комісії з прав людини для розслідування порушень прав людини та надання рекомендацій щодо їх вирішення. Ці організації надають жертвам порушень прав людини юридичну та адвокатську допомогу, включаючи право на правосуддя, право на справедливий суд і право на відшкодування. НУО також допомагають жертвам сексуального насильства, які особливо вразливі в конфліктних ситуаціях.

Ще одним важливим способом захисту прав постраждалих від війни в Україні є підтримка місцевих громад. Громади можуть допомогти людям, які постраждали від війни, надаючи притулок, їжу та інші основні потреби. Громадська підтримка надає емоційну та соціальну підтримку жертвам війни, а також допомагає їм відновити своє суспільство та почуття причетності.

Крім того, відсутність ресурсів і фінансування правозахисних організацій в Україні ускладнює надання необхідної підтримки жертвам війни.

Посередництво та вирішення конфліктів: соціальні працівники використовують методи медіації та вирішення конфліктів, щоб вирішити конфлікти та запобігти насильству. Це може включати сприяння діалогу між конфліктуєчими сторонами, розвиток навичок розв'язання конфліктів та сприяння зусиллям з розбудови миру.

Посередництво та вирішення конфліктів є важливими навичками для соціальних працівників у конфліктних зонах, де конфлікт і насильство можуть створити значні проблеми для окремих осіб та громад. Ось кілька способів, як соціальні працівники можуть використовувати медіацію та вирішення конфліктів у практиці війни:

- сприяння спілкуванню;
- сприяння розумінню;
- пошук точки дотику;
- розробка рішень;
- усунення дисбалансу влади;
- сприяння підходам, орієнтованим на громаду.

Загалом посередництво та вирішення конфліктів є важливими навичками для соціальних працівників у зонах бойових дій.

Адвокація та захист прав людини: соціальні працівники працюють над захистом прав людей, які постраждали від війни, і захищають їх від насильства та експлуатації. Це може включати надання правової допомоги, сприяння доступу до медичних і соціальних послуг, а також сприяння політикам і практикам, які сприяють соціальній справедливості.

Адвокація та захист прав людини є важливим аспектом соціальної роботи в зонах війни, де окремі особи та громади можуть зіткнутися з серйозними порушеннями прав. Соціальні працівники можуть відігравати ключову роль у захисті прав людини, відстоюванні соціальної справедливості та просуванні прав уразливих груп. Ось кілька способів, як соціальні працівники можуть відстоювати та захищати права людини під час війни.

Виявлення порушень прав людини: соціальні працівники можуть виявити порушення прав людини, які відбуваються в їхніх громадах, включаючи порушення громадянських, політичних, соціальних, економічних і культурних прав.

Підтримка постраждалих від порушень прав людини: соціальні працівники можуть надавати допомогу, включаючи консультації, юридичну

допомогу та інші форми практичної допомоги тим, чиї права людини були порушені.

Підвищення обізнаності: соціальні працівники можуть підвищити обізнаність у своїх громадах щодо проблем прав людини за допомогою освіти, кампаній у ЗМІ та інших форм адвокації.

Адвокація зміни політики: соціальні працівники можуть виступати за зміну політики на місцевому, національному та міжнародному рівнях для захисту прав людини та сприяння соціальній справедливості.

Підтримка судових позовів: соціальні працівники можуть допомогти з судовими діями від імені окремих осіб і громад, які постраждали від порушень прав людини. Це може включати роботу з адвокатами та іншими фахівцями з права для розробки справ і захисту справедливості.

Зміцнення громадських організацій: соціальні працівники можуть допомогти у розвитку громадських організацій, які зосереджені на адвокації та захисті прав людини. Це може включати навчання, ресурси та технічну підтримку громадських організацій.

Загалом адвокація та захист прав людини є важливими для практики соціальної роботи в зонах воєнних дій. Виявляючи порушення прав людини, допомагаючи жертвам, підвищуючи обізнаність, виступаючи за зміну політики, підтримуючи судові процеси та зміцнюючи громадські організації, соціальні працівники можуть допомогти захистити права людини в громадах, які постраждали від війни, можуть відігравати важливу роль у просуванні соціальної справедливості.

Соціальна робота та сучасні електронні технології в Україні все більше переплітаються. В останні роки використання технологій у соціальній роботі стало більш поширеним, оскільки електронні пристрої та онлайн-інструменти пропонують нові можливості для спілкування, обміну інформацією та надання послуг. Ось декілька прикладів використання електронних технологій у соціальній роботі в Україні:

Онлайн-консультування: з розвитком онлайн-комунікаційних інструментів, таких як Zoom, Skype і Viber, соціальні працівники в Україні можуть надавати консультаційні послуги клієнтам без необхідності особистих зустрічей. Це особливо корисно в ситуаціях, коли клієнти не можуть легко дістатися до фізичного офісу, або у випадках, коли необхідні заходи соціального дистанціювання.

Соціальні медіа: соціальні працівники в Україні також використовують соціальні медіа-платформи, такі як Facebook, Instagram і Twitter, щоб зв'язатися з клієнтами та надати їм інформацію про доступні послуги. Це може бути ефективним способом зв'язку з людьми, які не мають легкого доступу до інших форм спілкування.

Цифровий кейс-менеджмент: електронні інструменти кейс-менеджменту все частіше використовуються в соціальній роботі в Україні для спрощення адміністративних завдань, таких як облік клієнтів, планування зустрічей і керування робочим процесом. Це може допомогти соціальним працівникам працювати ефективніше та надавати клієнтам кращі послуги.

Електронне навчання. Електронні навчальні платформи, такі як Moodle і Google Classroom, використовуються для надання соціальним працівникам можливостей для навчання та професійного розвитку. Це особливо корисно для осіб, які не можуть відвідувати особисте навчання через географічні чи інші перешкоди.

Однак важливо зазначити, що не всі громадяни України мають рівний доступ до електронних технологій. Багато людей, особливо в сільській місцевості або з нижчими доходами, можуть не мати надійного доступу до Інтернету чи електронних пристроїв. Через це соціальним працівникам буде важко охопити цих осіб і надати їм такий же рівень послуг, як і тим, хто має кращий доступ до технологій. Таким чином, соціальні працівники в Україні повинні пам'ятати про ці виклики та працювати над тим, щоб надавати рівноправні послуги всім клієнтам, незалежно від їхнього доступу до електронних технологій.

«ДІЯ» — українська урядова програма, спрямована на надання соціально-економічної підтримки вразливим верствам населення. Українські соціальні працівники, які відповідають за виявлення потрібних людей та підключення їх до потрібних послуг, відіграють важливу роль у реалізації програми ДІЯ. Нижче наведено приклади того, як соціальні працівники використовують програму ДІЯ у своїй практиці.

Оцінка: українські соціальні працівники використовують програму ACTION як відправну точку для оцінки потреб уразливих людей у своїх громадах. Вони використовують різноманітні інструменти оцінки, щоб зібрати інформацію про потреби та сильні сторони клієнта, щоб визначити, хто має право на підтримку «ДІЯ».

Планування випадку: на основі рекомендацій програми «ДІЯ» українські соціальні працівники складають індивідуальний план випадку з конкретними цілями та завданнями для кожного клієнта. План випадку може включати опис поточної ситуації клієнта, бажані результати та кроки, вжиті для досягнення цих результатів.

Цільова орієнтація: українські соціальні працівники використовують програму ДІЯ, щоб надавати цільові інтервенції вразливим верствам населення. Ці заходи можуть включати фінансову допомогу, медичні послуги, житлову допомогу чи інші форми соціальної допомоги.

Впровадження: після вибору втручання український соціальний працівник працює з клієнтом над впровадженням втручання. Це може включати надання прямих послуг, координацію з іншими постачальниками послуг, навчання та навчання. Впровадження – це безперервний процес, який потребує постійної оцінки та коригування.

Результат: українські соціальні працівники збирають дані, щоб відстежувати прогрес втручань і визначати, чи досягаються бажані результати. Це включає моніторинг поведінки, ставлення та здоров'я клієнтів.

Подальші кроки: нарешті, українські соціальні працівники використовують вихідні дані для планування наступних кроків. Це може

включати зміни в планах випадків, коригування цільового втручання або виконання, а також зміни в процесі оцінювання.

Програма «ДІЯ» є ітеративним процесом, і соціальні працівники в Україні постійно оцінюють свої втручання та вносять корективи за потреби.

Загалом українські соціальні працівники мають вирішальне значення для успіху програми «ДІЯ», оскільки вони відповідають за виявлення потрібних людей та підключення їх до потрібних послуг. Застосовуючи програму «ДІЯ» на практиці, українські соціальні працівники можуть здійснювати цілеспрямовані та ефективні інтервенції, щоб допомогти незахищеним людям та покращити їхній добробут.

Тому надання соціальних послуг під час воєнного стану та вплив соціальної роботи на громади є невід'ємною частиною вирішення соціальних проблем та підтримки населення у воєнний час. Ці дослідження допомагають продемонструвати важливість та ефективність соціального забезпечення та соціальної роботи в контексті воєнного стану, сприяючи покращенню якості життя та відновленню громад після війни.

РОЗДІЛ 3

ПРАКСЕОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

3.1. Етика та виклики соціальної роботи під час воєнного стану

У цьому розділі розглядаються етичні аспекти соціальної роботи в зонах військових дій. Він аналізує етичні принципи, якими керується практика соціальної роботи, включаючи повагу до людської гідності, соціальної справедливості та культурної компетентності. У цьому розділі також розглядаються проблеми, з якими стикаються соціальні працівники при застосуванні цих принципів у бойових зонах.

Соціальна робота під час війни в Україні є складною та важкою сферою, яка викликає багато етичних питань у соціальних працівників. Війна породжує етичні дилеми, характерні лише для соціальних працівників, включаючи проблеми, пов'язані з конфіденційністю, безпекою та культурними міркуваннями. Цей текст описує деякі етичні проблеми, з якими стикаються соціальні працівники в зонах конфлікту в Україні, і те, як соціальні працівники можуть подолати ці виклики.

У сфері праці професійна етика включає набір норм, які визначають правила професійної поведінки. Ці стандарти можуть змінюватися під впливом зовнішніх і внутрішніх факторів, пов'язаних з нашою професією. Вони завжди безпосередньо впливають на професійну поведінку і спонукають до конкретних дій. Першочерговим завданням професійної етики є вплив на професійну свідомість, її особистісно-професійне вдосконалення, сприяння повному й ефективному вирішенню професійних завдань. Загалом професійна етика доповнює загальнотеоретичну етику окремих видів професійної діяльності.

Соціальна робота як особлива форма професійної діяльності має свою систему ідеалів і цінностей, вироблених у процесі формування принципів і норм професійної поведінки. Через свою спеціалізацію соціальна робота часто є

невід'ємною частиною діяльності, з унікальними ситуаціями та протиріччями, які необхідно вирішувати в ході самої діяльності. У цьому контексті від соціальних працівників очікується дотримання певних і більш суворих моральних принципів і норм у своїй роботі.

Основними аспектами етики соціальної роботи є професійні етичні відносини, етична свідомість, етичні дії і професійний обов'язок фахівців (див. рис. 3.1) [21].

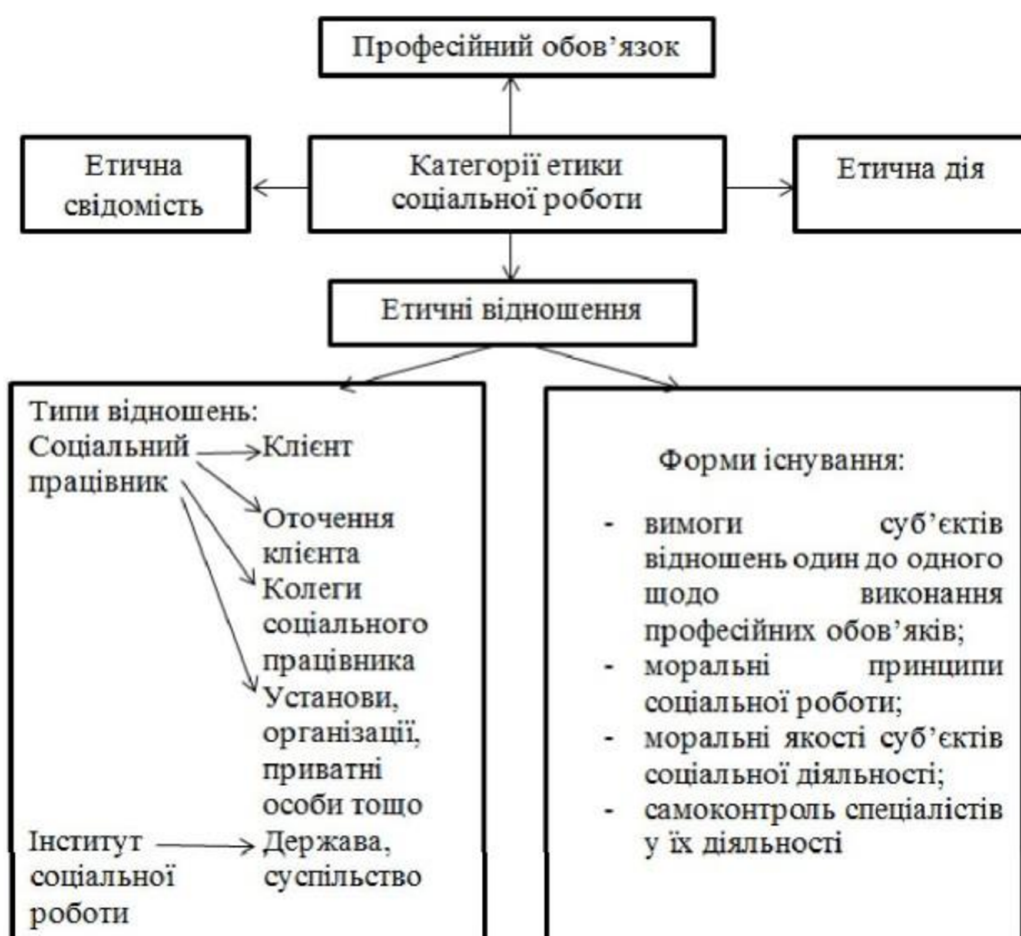

Рис. 3. 1. Категорії етики соціальної роботи.

Професійні етичні відносини в соціальній роботі виникають під час професійної етичної діяльності, як сукупність залежностей і зв'язків, і спрямовані на досягнення суспільного і особистого блага шляхом трансформації системи «людина-середовище». Ці стосунки виникають між соціальними працівниками як членами команди, між соціальними працівниками та клієнтами, між соціальними працівниками та соціальним середовищем клієнтів, а також між соціальними працівниками та різними агентствами, організаціями,

з якими соціальні працівники спілкуються в контексті підтримки клієнтів. особи. Крім того, такі відносини можуть існувати між інститутами соціальної роботи як частиною національної структури та іншими національними інститутами, державою в цілому та і суспільством.

Етика соціальної роботи охоплює кілька рівнів:

1) Застосування внутрішніх етичних стандартів до всіх видів взаємодії всередині системи. Б. Взаємодія соціальних працівників та клієнтів, соціальних працівників та інших соціальних працівників, соціальних працівників та персоналу соціальної установи та соціальних служб між ними. На цьому рівні дії та відносини всередині системи проектуються та оцінюються представниками експертної групи;

2) Оцінка дій і поведінки окремих соціальних працівників і соціальних служб щодо загальноприйнятих етичних стандартів, які суспільство розглядає як моральні норми. На цьому рівні відбувається поведінка соціальних працівників і їх оцінка зовнішніми сторонами, такими як клієнти та їхнє соціальне оточення. Дії соціального працівника та їх вплив на поведінку на цьому рівні також формуються очікуваннями клієнта та його оточення;

3) Оцінка соціальної роботи як цілісного соціального інституту, включаючи його різноманітні зовнішні зв'язки з іншими структурами. На цьому рівні оцінюються соціальні переваги та потреби соціальної роботи для суспільства, а також відповідність етичного змісту та професійної діяльності зовнішнім проявам і суспільним очікуванням.

Однією з найбільших етичних проблем, з якою стикаються соціальні працівники під час війни в Україні, є конфіденційність. Війни часто призводять до секретної інформації, і соціальні працівники можуть бути зобов'язані ділитися інформацією з різними суб'єктами, включаючи гуманітарні організації, урядові установи та військових.

Безпека також є важливим етичним питанням для соціальних працівників у зонах бойових дій в Україні. Соціальні працівники можуть зіткнутися з різноманітними ризиками для безпеки, включаючи насильство, викрадення та

переслідування. Соціальні працівники повинні вживати належних заходів для забезпечення безпеки себе та своїх клієнтів. В. Працюйте в безпечному місці, дотримуйтеся процедур безпеки та пам'ятайте про місцеві умови безпеки.

Соціальні працівники в Україні також повинні знати про свої особисті упередження та переконання. Війни можуть викликати різноманітні емоційні та психологічні реакції у соціальних працівників, включаючи стрес, тривогу та травму. Соціальні працівники повинні усвідомлювати свої власні упередження та переконання та прагнути підтримувати професійну та об'єктивну позицію у своїй роботі.

У формуванні професійної етики можна встановити зв'язки між психологічними та етичними факторами та якостями, а також об'єднати суспільні інтереси з особистісними. Важливо розрізняти та розвивати поняття моралі майбутнього фахівця соціальної сфери, етики майбутнього соціального працівника та деонтології.

На думку філософів, етику можна розглядати як систему моральних цінностей і норм, характерних для певної соціальної культури або професійної групи людей, і як філософську дисципліну, що вивчає мораль і мораль.

Структура етики включає такі компоненти:

– емпіричний (описовий), який описує звичаї, природу, моральні чесноти й якості представників різних народностей і формує моральні стосунки та відносини у суспільстві на різних історичних етапах розвитку;

– теоретичний, який пояснює еволюцію моралі та механізм її дії, представляє вчення про суть моралі в основних принципах, категоріях, функціях і закономірностях;

– нормативний, який обґрунтовує моральні принципи, норми і правила, що базуються на вищих цінностях, і сприяє розвитку моральної свідомості як суспільства, так і особистості;

– прикладний, який має практичну функцію навчання людей належній моральній поведінці в конкретних ситуаціях морального вибору і в різних сферах життєдіяльності.

Питання професійної етики набули актуальності в дослідженнях зарубіжних науковців, особливо в останні 30-40 років. Прикладом цього є створення Гарвардського центру етики та професій при Гарвардському університеті (Harvard Center for Ethics and the Professions) та асоційованих з ним мережі сестринських центрів і інститутів.

Дослідження також мають загальні теоретичні аспекти, окрім професійної етики. Наголошується, що аналізу потребує не сам професійний кодекс, а моральна поведінка фахівців конкретної професії.

З мого особистого професійного досвіду у сфері професійної етики в соціальній роботі можна узагальнити структуру етики соціальної роботи (етики соціальної роботи), яка включає такі рівні:

- етика ставлення фахівця до своєї праці як предмета діяльності;
- етика взаємин «по вертикалі» у системі «соціальний працівник - клієнт», яка розглядає основні принципи, норми взаємин і вимоги до особистості та поведінки фахівця;
- етика взаємин «по горизонталі» у системі «соціальний працівник - соціальний працівник», де йдеться про зв'язки, регламентовані не тільки загальними нормами, але й психологічною специфікою діяльності фахівця;
- етика адміністративно-ділових взаємин соціального працівника і керівного складу, де пропонуються певні «правила гри», спрямовані на оптимізацію управління системою соціальної роботи.

Війни та збройні конфлікти є складними ситуаціями, які створюють особливі виклики для соціальних працівників і вимагають високого рівня етики. У таких ситуаціях майбутні соціальні працівники повинні мати належну підготовку та відповідну професійну етику. Дослідження системних підходів до виховання професійної етики в умовах війни є важливим завданням, яке сприяє розумінню та розвитку цінностей майбутнього соціального працівника в складних ситуаціях воєнного конфлікту.

Методологічні підходи до формування професійної етики майбутніх соціальних працівників під час війни можуть включати ряд складових,

спрямованих на підготовку працівників до виконання своєї роботи в умовах війни та забезпечення етичного ставлення до потреб та прав людей, які постраждали від воєнних дій. Ось декілька можливих підходів:

- повага до гідності людини;
- професійна компетентність;
- етичні норми і стандарти;
- толерантність та сприйняття різниці;
- емоційна стійкість та самозахист.

Ці підходи спрямовані на формування професійної етики майбутніх соціальних працівників, що дозволить їм ефективно та етично працювати з постраждалими від воєнних дій, забезпечуючи їм необхідну підтримку та допомогу у нелегких часах.

Нормативно-правовий підхід є важливою складовою методології формування професійної етики майбутніх соціальних працівників під час війни. Основні пункти цього підходу можуть включати:

Аналіз законодавства та міжнародних стандартів:

Початківці соціальні працівники повинні знати закони та міжнародні норми, що регулюють їх діяльність під час збройного конфлікту. До них належать закони про права людини, міжнародні договори про захист цивільного населення та спеціальні нормативні закони, що регулюють роботу соціальних працівників у воєнний час. Початківці соціальні працівники повинні знати закони та міжнародні норми, що регулюють їх діяльність під час збройного конфлікту.

Визначення етичних принципів та правил: на основі аналізу нормативної поведінки необхідно визначити етичні принципи та правила, яких повинні дотримуватися соціальні працівники у військових умовах. До них належать недискримінація, гуманність, пріоритети захисту життя та безпеки, повага до конфіденційності та приватності суб'єктів даних, а також принципи справедливості та рівного доступу до послуг.

Розробка етичного кодексу: на основі аналізу нормативних актів та визначення етичних принципів може бути розроблений етичний кодекс, який встановлює стандарти професійної поведінки соціальних працівників під час війни.

Навчання та тренування: ця методика має включати освітні програми та тренінги, спрямовані на розуміння майбутніми соціальними працівниками нормативно-правових аспектів їх діяльності під час збройного конфлікту. Це лекції, семінари, стажування, рольові ігри тощо, спрямовані на формування етичних навичок та вміння діяти відповідно до нормативно-правових вимог.

Нормативно-правовий підхід у поєднанні з іншими методичними підходами закладає надійну основу для виховання професійної етики соціальних працівників у майбутніх війнах та їх здатності надавати підтримку та піклування постраждалим, сприяє забезпеченню відповідальності.

Також на це питання можна подивитись з огляду на психологічний підхід. Психологічний підхід є ще одним важливим компонентом методології формування професійної етики майбутніх соціальних працівників під час війни.

Основні пункти цього підходу включають:

1) Вивчення психологічних аспектів: майбутні соціальні працівники повинні розуміти психологічні аспекти роботи в умовах війни. Це може включати розуміння впливу травматичних подій на психіку людей, реакції на стрес, важливість емоційної підтримки та механізми саморегуляції;

2) Розробка методів психологічної підтримки: методологія повинна включати розробку методів і практик психологічної підтримки соціальних працівників у військовій ситуації. До них відносяться стратегії регуляції емоційних станів, техніки саморегуляції та вміння справлятися зі стресовими та травматичними ситуаціями;

3) Тренування саморегуляції: окрім методів психологічної підтримки, методики можуть також включати навчання саморегуляції для соціальних працівників. До них відносяться техніки релаксації, медитація, дихальні вправи

та інші методи, які допомагають зменшити стрес і підтримувати психічне благополуччя.

Психологічні підходи доповнюють нормативно-правові та інші методичні підходи та надають майбутнім соціальним працівникам навички роботи в умовах війни, підтримки себе та постраждалих, розвивають професійну етику та соціальні якості. Ми надаємо знання та навички, необхідні для підтримки соціальний догляд.

Основні етичні принципи та норми соціальної роботи узагальнено в «Етиці соціальної роботи: принципах і стандартах». Це керівництво, створене Міжнародною федерацією соціальних працівників (МФСП) у 1994 році, складається з «Міжнародної декларації етичних принципів соціальної роботи» та «Міжнародних етичних стандартів соціальних працівників».

Рішення соціального працівника повинні бути етично обґрунтованими згідно з дванадцятим принципом, ґрунтуючись на основних положеннях Міжнародної декларації етичних принципів МФСП та стандартів, затверджених національною професійною асоціацією соціальних працівників.

Етика та виклики соціальної роботи в умовах воєнного стану є складними та важливими аспектами практики соціальної роботи. Воєнний стан породжує багато етичних дилем, особливо щодо захисту прав людини, незалежності та нейтралітету. Соціальні працівники повинні забезпечити доступність послуг соціальної підтримки для всіх, хто їх потребує, незалежно від політичної приналежності чи національності. Вони повинні діяти відповідно до міжнародних стандартів прав людини, дотримуватись етичних норм та принципів конфіденційності.

Водночас соціальні працівники можуть зіткнутися з труднощами, пов'язаними із збереженням особистої безпеки, моральними стражданнями та психічним виснаженням. Соціальним працівникам, які стикаються з цими проблемами, необхідно підтримати та отримати необхідну підготовку, щоб ефективно працювати за законами війни, надавати гуманітарну допомогу та захищати права людини.

3.2. Шляхи оптимізації надання соціальних послуг під час воєнного стану

Цей розділ завершує кваліфікаційну роботу, підсумовуючи основні результати аналізу. У цьому розділі також містяться рекомендації щодо вдосконалення практики соціальної роботи в зонах військових дій, включаючи посилення освіти в галузі соціальної роботи, сприяння міждисциплінарній співпраці та збільшення ресурсів для втручання в соціальну роботу. У цьому розділі підкреслюється важливість соціальної роботи для зменшення наслідків війни для постраждалих громад.

Практика соціальної роботи може бути складною через складність середовища та різноманітні потреби постраждалих людей. Однак є деякі рекомендації, які можна застосувати для покращення практики соціальної роботи в таких ситуаціях. Ось деякі з них:

Посилення освіти соціальної роботи: освіта соціальної роботи має бути спрямована на підготовку фахівців для роботи в зонах бойових дій. Стажування та інтернатура.

Сприяти міждисциплінарному співробітництву: соціальні працівники повинні співпрацювати з іншими професіоналами, такими як психологи, медсестри та правозахисники, щоб комплексно задовольняти потреби людей, які постраждали від війни.

Збільшити ресурси для втручання соціальної роботи: необхідно мати достатні ресурси для підтримки соціальної роботи в зонах бойових дій.

Зосередження на профілактиці та ранньому втручанні: втручання соціальної роботи мають бути зосереджені на запобіганні та пом'якшенні негативних наслідків війни для населення.

Розширення можливостей місцевих громад і соціальних працівників: у практиці соціальної роботи в зонах військових дій пріоритетом має бути залучення місцевих громад і соціальних працівників до розробки та реалізації програм.

Нові закони про соціальну роботу в Україні можуть мати різний вплив на громадян залежно від конкретного змісту законів. Серед можливих впливів нових законів на соціальну роботу в Україні:

- розширення доступу до соціальних послуг: нові закони про соціальну роботу можуть вимагати створення нових соціальних програм або розширення існуючих, тим самим покращуючи доступ громадян до соціальних послуг;

- покращення захисту прав людини: нові закони про соціальну роботу можуть посилити захист прав людини, особливо для вразливих груп, таких як діти, люди похилого віку та люди з обмеженими можливостями;

- підвищення професійних стандартів: нові закони про соціальну роботу могли б встановити вищі професійні стандарти для соціальних працівників, що могло б покращити якість послуг, що надаються населенню;

- більша підзвітність: нові закони про соціальну роботу можуть запровадити механізми підвищення підзвітності та прозорості надання соціальних послуг.

Загалом, нові закони про соціальну роботу в Україні можуть мати значний вплив на громадян, особливо тих, хто є найбільш уразливими та потребує соціальних послуг. Покращуючи доступ до послуг, захищаючи права людини, покращуючи професійні стандарти та сприяючи підзвітності, нові закони можуть допомогти створити більш справедливе та справедливе суспільство для всіх.

Покращення практики соціальної роботи в зонах бойових дій потребує спільних зусиль усіх зацікавлених сторін, включаючи соціальних працівників, політиків та членів громади. Зміцнюючи освіту з питань соціальної роботи, сприяючи міждисциплінарній співпраці та збільшуючи ресурси для втручання в соціальну роботу, ми можемо допомогти створити більш стійкі громади та зробити внесок у тривалий мир і стабільність.

У 2020 р. набуває чинності нова редакція Закону «Про соціальні послуги», що стало ключовим етапом у реформуванні нової системи надання соціальних послуг. Зазначений Закон соціальними послугами визначає «дії, спрямовані на профілактику складних життєвих обставин, подолання таких обставин або

мінімізацію їх негативних наслідків для осіб/сімей, які в них перебувають» [29]. Соціальні послуги безпосередньо націлені на допомогу людям, які перебувають у складних життєвих обставинах. Досить важливим моментом є те, що населення необхідно поінформувати про те, де і на яких умовах вони можуть отримати і скористатися цією допомогою.

Інформування громадськості розглядається як систематична робота з поширення інформації через різні канали інформування, тобто способи донесення інформації (ЗМІ, телефонні лінії, консультативну роботу тощо), спрямована на громадськість у цілому, певний її сегмент або окремих індивідів, а інформацією про соціальні послуги є будь-яка інформація в письмовій, аудіовізуальній, електронній чи іншій матеріальній формі щодо наявності, обсягів, порядку та умов отримання тих чи інших видів соціальних і реабілітаційних послуг [35, с. 9].

З метою забезпечення широкого доступу до інформації про соціальні послуги Міністерством соціальної політики України було розроблено Методичні рекомендації щодо інформування населення про соціальні послуги, де зазначено що, інформування громадськості про соціальні послуги здійснюється суб'єктами, що надають соціальні послуги; структурними підрозділами з питань соціального захисту населення районних, районних у м. Києві, виконавчими органами місцевих рад, обласних державних адміністрацій, Міністерством соціальної політики України, кожен із яких розповсюджує інформацію про соціальні послуги [24].

Метою зв'язків з громадськістю щодо соціальних послуг є сприяння кращому доступу населення до соціальних послуг шляхом надання повної та достовірної інформації про доступність соціальних послуг та реалізацію національної соціальної політики.

Щоб люди могли ефективно користуватися соціальними послугами, їм необхідно надати інформацію та чітке розуміння:

Які існують соціальні виплати, хто має право на них, де і як? Люди, які можуть потребувати таких послуг, повинні бути проінформовані про соціальні

послуги. Для ефективного розповсюдження інформації на конкретні групи людей необхідно враховувати цільові групи інформації про соціальні послуги (діти, молодь, люди похилого віку, люди з інвалідністю, внутрішньо переміщені особи, особи, які зазнають насильства). важливо визначити, (алкоголіки чи наркомани, люди з вадами зору, слуху чи рухової активності).

Враховуючи той факт, що різні цільові групи мають право на соціальні послуги, інформація про ці послуги також повинна надаватися в різних формах подання інформації. Комуś важливо надати інформацію в друкованому вигляді, комуś – забезпечити усне спілкування, а комуś – мовою жестів. Не менш важливими є канали інформування мешканців про соціальні послуги. Комуś корисно доносити інформацію через ЗМІ, комуś важливо усно через соціальні мережі, а комуś через – важливо усно поінформувати через відповідних працівників.

Каналами інформування населення про соціальні послуги можуть бути: засоби масової інформації (телебачення, радіо, інтернет-видання), інформаційні дошки, веб-сайти, соціальні мережі, електронні канали та месенджери (електронна пошта, Viber, Telegram тощо), працівники організації, яка надає послуги, інші організації (соціальні, медичні, освітні, громадські, поліція), інші [5, с. 8].

Досить важливим є й те, що виклики, які постають перед суспільством у сучасних умовах, вносять свої корективи у всі сфери життєдіяльності людини, зокрема й у процес інформування населення про соціальні послуги. Згідно з Указом Президента України від 24.12.2022 № 64/2022 в Україні введено воєнний стан у відповідь на початок повномасштабної війни РФ на території України. В надзвичайно складних умовах, коли на значній території нашої держави ведуться бойові дії, численні населені пункти перебувають в окупації, а на всій території України існує значна небезпека, суб'єкти надання соціальних послуг зіткнулись з проблемою забезпечення надання якісних соціальних послуг, в тому числі й з проблемою інформування населення про соціальні послуги.

Заслуговує на увагу те, що процес інформування про соціальне забезпечення в умовах воєнного стану має здійснюватися якнайшвидше до якомога ширшої аудиторії, а лише достовірні мають бути забезпечені в максимально можливому доступі; та перевірену інформацію. Щоб негайно інформувати населення про соціальні послуги у воєнний час, потрібно дещо змінити формат надання необхідної інформації. Тому найважливішим засобом інформування населення про соціальні послуги в цей непростий час є оприлюднення інформації в Інтернеті. Органи, що надають соціальні послуги, структурні підрозділи соціального захисту населення районів, районів міста Києва, виконавчі органи місцевих рад, місцеві державні адміністрації, Мінсоцпослуг України на своєму офіційному веб-сайті розміщують усю необхідну інформацію про соціальні служби, що розповсюджують інформацію. Це дозволяє нам швидко інформувати громадськість і надавати перевірену та достовірну інформацію. Це дуже важливо. Тому що в нашій державі поряд з військовими діями ведеться інформаційна війна, з великою кількістю дезінформації маніпулятивного характеру.

В умовах воєнного часу в Україні масштабного поширення набули такі канали інформування населення про соціальні послуги, як соціальні мережі. Суб'єкти, що надають соціальні послуги та виконавчі органи державної влади, створюють офіційні сторінки своїх структур в таких популярних соціальних мережах як Facebook, Instagram чи інших, а також використовують Viber-групи і Telegram-канали, та інші месенджери. Такі альтернативні до традиційних формати інформування населення мають важливі переваги: максимально скорочує часові та фінансові витрати, забезпечує зворотній зв'язок, збільшує рівень прозорості та довіри суб'єктів надання соціальних послуг та органів влади, та інше.

У зв'язку з введенням воєнного стану на території України Міністерство соціальної політики України розробило методичні рекомендації щодо організації надання соціальних послуг в умовах воєнного стану, згідно з якими соціальні послуги пропонується надавати екстрено (кризово) (за неможливості

застосування загального порядку організації та надання соціальних послуг), що позбавляє необхідності здійснення низки етапів при наданні соціальної послуги та забезпечує максимально швидке її надання. Також, згідно цих рекомендацій, під час соціального супроводу сімей в СЖО допускається складання акту потреб у телефонному режимі або з використанням будь-яких доступних ресурсів, а зв'язок із сім'єю рекомендується підтримувати за допомогою телефонного зв'язку або будь-яких доступних месенджерів [6].

Перспективи соціальної роботи в Україні після закінчення війни між Україною та Росією залежатимуть від низки факторів, зокрема загальної політичної та економічної ситуації в країні, а також конкретних потреб і пріоритетів населення. Ось деякі потенційні події, які можуть вплинути на перспективи соціальної роботи в Україні:

Зусилля з реконструкції та розвитку: після завершення війни постраждалі території України потребуватимуть значних зусиль з відновлення та розвитку. Соціальні працівники відіграють ключову роль у підтримці цих зусиль і можуть працювати з громадами та окремими особами, щоб задовольнити їхні соціальні, економічні та психологічні потреби та сприяти розвитку громади.

Гуманітарна допомога та підтримка: навіть після завершення війни гуманітарні потреби та допомога можуть існувати, особливо для окремих осіб і сімей, які переміщені або постраждали внаслідок війни.

Зусилля з реінтеграції та примирення: поствійськові зусилля, ймовірно, знадобляться в Україні для реінтеграції переміщених осіб і сприяння примиренню між різними групами. Соціальні працівники можуть відігравати важливу роль у цих зусиллях, сприяючи соціальній згуртованості, усуваючи травми та психологічні страждання та захищаючи права та потреби маргіналізованих груп.

Загалом, перспективи соціальної роботи в поствійськовій Україні залежать від багатьох факторів, але потенціал соціальних працівників відігравати важливу роль у підтримці потреб населення та сприянні зусиллям з відновлення та розвитку є малоімовірним.

Враховуючи вищезазначене, зрозуміло, що в ході реалізації політики, яку проводить Україна, ініціатива в управлінні соціально-економічними процесами буде передана від представництв органів державної влади до органів місцевого самоврядування. На цьому тлі актуалізуються успішна організація процесу розвитку регіональної системи, гармонізація координації між рівнями управління тощо.

У Додатку А [31, с. 210] представлено організаційну модель удосконалення надання соціальних послуг населенню України з урахуванням ролі органів виконавчої влади, територіальних громад та інститутів громадянського суспільства.

Беручи до уваги зростаючий попит на соціальні послуги внаслідок демографічних змін, переорієнтацію ринку праці через обмежені національні ресурси та необхідність гармонізації відносин між усіма рівнями управління та визначення ролі адміністративних органів влади та органів місцевого самоврядування та громадянського суспільства установи у сфері надання соціальних послуг. Дискусії щодо ролі кожного сектору в наданні соціальних послуг стосуються модернізації сектору соціальних послуг і відрізняються залежно від національних особливостей. Політика, яка розглядає головну роль держави як постачальника соціального забезпечення, поступилася місцем більш прагматичним підходам, які посилюють роль недержавного сектору (як комерційного, так і некомерційного). Водночас країни, які традиційно покладалися на сім'ї та неурядові організації у наданні соціальних послуг, трохи посилюють роль держави у наданні соціальної підтримки.

Вивчення етики та викликів соціальної роботи в умовах воєнного стану, а також способів оптимізації надання соціальної роботи в цей період підкреслює важливість гуманітарного підходу та захисту прав людини навіть у найскладніших обставинах. Етичні стандарти та принципи конфіденційності є невід'ємною частиною роботи соціальних працівників, які повинні забезпечити доступ до соціальної допомоги всім, хто її потребує, незалежно від політичних чи національних переконань. Оптимізація надання соціальних послуг в умовах

воєнного стану потребує навчання соціальних працівників, їх підтримки та сприяння їх особистій безпеці. Постійне вдосконалення стратегій та планування ефективних втручань допоможе забезпечити належну соціальну підтримку та захист прав людини під час воєнного стану.

ВИСНОВКИ

Війна в Україні, яка почалася у 2022 році, сильно вплинула на психічне здоров'я жителів країни. Війна, що триває, спричинив переміщення мільйонів людей, зруйнував розгалужену інфраструктуру та спричинив стрімке зростання бідності.

У серпні 2021 року ООН повідомила, що в Україні внаслідок війни є 3,4 мільйона внутрішньо переміщених осіб. В ООН також повідомили, що станом на вересень 2021 року понад 450 тисяч осіб з України були зареєстровані як біженці або шукачі притулку в інших країнах.

Опитування Міжнародної організації з міграції у 2019 році показало, що майже 90% респондентів у східній Україні сказали, що вони постраждали від війни, причому найпоширенішими наслідками були збитки власності та інфраструктури, безробіття, здоров'я та освіта. бути зменшенням доступу до це було.

Дослідження 2016 року, опубліковане в журналі Health and Human Rights, показало, що війна в Україні спричинив значні психологічні травми серед її громадян із високим рівнем депресії, тривоги та посттравматичного стресового розладу.

Ці статистичні дані підкреслюють серйозний вплив війни на українське населення та необхідність соціальних втручань для задоволення фізичних, психологічних і соціальних потреб тих, хто постраждав від війни.

Психосоціальна допомога жертвам війни в Україні має велике значення для їх психічного та емоційного благополуччя. У цьому документі описано важливість психосоціальної підтримки та методи її надання жертвам війни в Україні.

Практична допомога жертвам української війни є життєво необхідною для їхнього виживання та довготривалого одужання. Цей нарис розповідає про важливість і як надати практичну допомогу постраждалим від війни в Україні. Українська війна спричинила серйозні порушення прав людини, включаючи переміщення мільйонів людей, повсюдне руйнування інфраструктури та

стрімке зростання бідності. Захист прав людей, які постраждали від війни, має важливе значення для забезпечення справедливості, відповідальності та довгострокового відновлення постраждалих громад. У цьому есе я обговорюю важливість захисту прав жертв війни в Україні та методи, які використовуються для досягнення цієї мети.

Методи соціальної роботи в роки громадянської війни в Україні різноманітні та складні. До них належать кейс-менеджмент, підходи, орієнтовані на громаду, і стратегії розширення можливостей. Кейс-менеджмент є однією з найпопулярніших технік соціальної роботи. Це включає координацію та нагляд за послугами та ресурсами для задоволення унікальних потреб кожного клієнта. Методи соціальної роботи в роки громадянської війни в Україні різноманітні та складні. До них належать кейс-менеджмент, підходи, орієнтовані на громаду, і стратегії розширення можливостей. Кейс-менеджмент є однією з найпопулярніших технік соціальної роботи. Це включає координацію та нагляд за послугами та ресурсами для задоволення унікальних потреб кожного клієнта. Стратегії розширення прав і можливостей передбачають розбудову спроможності окремих осіб і громад захищати власні потреби та контролювати власне життя. Соціальні працівники використовують різноманітні інструменти, включаючи освіту та навчання, щоб допомогти окремим особам і громадам розвинути навички та впевненість, необхідні їм, щоб стати самозабезпеченими.

Методи соціальної роботи, прийняті під час української війни, були ефективними у вирішенні низки проблем, з якими стикалися люди, які постраждали від війни. Ведення випадків виявилось ефективним у забезпеченні того, щоб уразливі люди отримували необхідну допомогу та послуги. Підходи, орієнтовані на громаду, довели ефективність у сприянні залученню громади та розвитку сталого вирішення проблем. Стратегії розширення прав і можливостей довели свою ефективність у створенні спроможності окремих людей і громад захищати власні потреби та контролювати своє життя.

Хоча методи соціальної роботи, які використовувалися в Україні під час війни, були ефективними, було багато проблем, які перешкоджали їх реалізації. Війна, що триває, створив ненадійне середовище, яке ускладнює доступ соціальних працівників до певних територій та обслуговування вразливих верств населення. Крім того, брак ресурсів і фінансування програм соціальної роботи обмежує їх масштаби та ефективність. Брак підготовлених соціальних працівників і потреба обслуговувати велику кількість людей також створили проблеми для програм соціальної роботи під час війни.

Підсумовуючи, методи соціальної роботи відіграли важливу роль у задоволенні потреб окремих осіб і громад, які постраждали від війни в Україні. Ведення випадків, підходи, орієнтовані на громаду, і стратегії розширення можливостей довели свою ефективність у вирішенні низки проблем, з якими стикаються вразливі люди. Проте триваюча війна і брак ресурсів і фінансування створюють проблеми для програм соціальної роботи. Вирішення цих проблем і забезпечення відповідними ресурсами є критично важливими для подальшої ефективності методів соціальної роботи під час війни в Україні.

Соціальна робота відіграє важливу роль у зонах бойових дій, оскільки вона надає необхідні послуги постраждалим людям. Вплив заходів соціальної роботи під час війни у 2022–2023 роках демонструє важливість соціальної роботи для сприяння стійкості та відбудови зруйнованих війною громад. Незважаючи на труднощі, з якими стикаються соціальні працівники в зонах військових дій, соціальна робота залишається важливим. Важливо продовжувати підтримувати та заохочувати практику соціальної роботи для забезпечення добробуту постраждалих.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Арабаджиєв Д. Ю. Соціальна робота з молоддю сім'єю. *Грані*. 2012. № 6. С. 89-93.
2. Білецький О., Лаврецький Р. Етичні конфлікти у діяльності волонтерів в умовах російсько-української війни. *Соціальна робота : становлення, перспективи, розвиток* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів, курсантів та молодих вчених. Львів : ЛДУ БЖД, 2022. С. 5-9.
3. Бутко М. П., Коваль К. П. Індикатори моніторингу модернізаційного стану регіональної системи надання соціальних послуг в децентралізаційних умовах. *Регіональна економіка* : наук.-практ. журнал. 2021. №2. URL: <https://doi.org/10.36818/1562-0905-2021-2-10> (дата звернення: 24.05.2023).
4. Гопанчук В. Сімейне право України : підручник. Київ : Істина, 2002. 304 с.
5. Дерєга В. В. Соціальна і гуманітарна політика : навч. посіб. Миколаїв, 2012. 175 с. URL: <https://studfile.net/preview/2448241/> (дата звернення: 17.05.2023).
6. Іванова О., Лебідь М. Доступне інформування про соціальні, реабілітаційні та адміністративні послуги. Київ, 2021. URL: https://usif.ua/images/news/2022_04_18/AccessibleInfo_v04.pdf (дата звернення: 24.05.2023).
7. Коваль К. П. Механізми удосконалення надання соціальних послуг на основі європейських стандартів соціального захисту населення. URL: <http://ir.stu.cn.ua/123456789/24664> (дата звернення: 15.05.2023).
8. Коваль К. П. Соціальний захист населення у реалізації стратегії подолання бідності в Україні. *Перспективи розвитку управлінських систем у соціальній та економічній сферах України : теорія і практика* : матеріали II Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції молодих учених і студентів 27 лист. 2018 р., м. Київ. URL: https://2ndvnpickmus.blogspot.com/2018/11/2_10.html. (дата звернення: 24.05.2023).

9. Ковязіна К. Щодо оптимізації системи надання соціальних послуг на місцевому рівні / Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2019-01/111Zapiska-sotsposlugi-OTG-Kovyazina-%282%29-4ef9e.pdf> (дата звернення: 15.05.2023).

10. Ломоносова Н., Бабич К. Соціальний захист і війна в Україні / Аналітичний центр Cedoss. URL: <https://cedos.org.ua/researches/soczialnyj-zahyst-i-vijna-v-ukrayini-24-lyutogo-30-kvitnya-2022/> (дата звернення: 15.05.2023).

11. Лукашевич М. П. Соціальна робота (теорія і практика) : підручник. Київ : Каравела, 2011. 368 с.

12. Макарова О. В. Соціальна політика в Україні : монографія / Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України. Київ, 2015. 244 с.

13. Менеджмент соціальних послуг в умовах війни. Програма розвитку ООН в Україні, 2022. URL: https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2023-03/Посібник_Менеджмент%20послуг_0.pdf (дата звернення: 17.05.2023).

14. Міжнародний стандарт Соціальна відповідальність (SA8000). Від 01.10.2007. № 0015697-07. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0015697-07#Text>. (дата звернення: 30.05.2023).

15. Мінсоцполітики координує з МЗС роботу щодо захисту прав дітей, переміщених до інших країн внаслідок воєнних дій / Міністерство соціальної політики. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/21503.html> (дата звернення: 18.05.2023).

16. Мінсоцполітики спільно з ЮНІСЕФ запроваджують програму грошової допомоги вразливим родинам із дітьми / Міністерство соціальної політики. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/21634.html>. (дата звернення: 18.05.2023).

17. Міхеєв Ю., Чернявський Г., Турченко Ю., Пінчук О. Дефініції поняття «гібридна війна». *Збірник наукових праць Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2016. № 51. URL:

<https://miljournals.knu.ua/index.php/zbirnik/article/view/140>. (дата звернення: 18.05.2023).

18. Моніторингова група завершила візит до країн ЄС з питань захисту прав українських дітей / Міністерство соціальної політики. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/21766.html> (дата звернення: 18.05.2023).

19. Огляд іноземного досвіду законодавчого регулювання питання поновлення цивільної дієздатності: Інформаційна довідка Європейського інформаційно-дослідницького центру. URL: <https://radaprogram.org/sites/default/files/infocenter/piblications/31.pdf>. (дата звернення: 15.05.2023).

20. Оліфіренко Л., Коваль К. Індикатори забезпечення сталого розвитку регіонів України. *Проблеми і перспективи економіки та управління* : науковий журнал ; Чернігів. нац. технол. ун-т. Чернігів : ЧНТУ, 2019. № 4. С. 265-277.

21. Павлова Л. О. Політико-економічний аналіз системи соціального захисту населення в Україні: *дис. канд. екон. наук: 08.00.01* / Львівський національний університет. Львів, 2015. 230 с.

22. Петрук В. Деякі аспекти професійної етики соціального працівника. URL: <https://vspu.net/sit/index.php/sit/article/view/5341> (дата зверн.: 17.05.2023).

23. Пилипенко П. Д. Право соціального забезпечення України : підручник. Київ : Істина, 2010. 224 с.

24. Плісік І. В. Інформування населення про соціальні послуги : особливості в умовах воєнного стану. *Соціальна допомога і соціальна робота : виклики сучасності* : матеріали III Всеукраїнської науково-практ. конференції. Луцьк : ЛНТУ, 2022. 269 с.

25. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо інформування населення про соціальні послуги : Наказ Міністерства соціальної політики України 28.10.2014. № 828. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0828739-14#Text>. (дата звернення: 06.05.2023).

26. Про затвердження Правил опіки та піклування : Наказ Державного комітету України у справах сім'ї та молоді, Міністерства освіти України, Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства праці та соціальної

політики України від 26.05.1999 р. № 34/166/131/88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/z0387-99>. (дата звернення: 15.05.2023).

27. Про затвердження форми акта про надання повнолітній особі соціальних послуг екстрено (кризово) : Міністерство соціальної політики України: наказ від 18.04.2022. № 135. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/RE37848?an=196> (дата звернення: 17.05.2023).

28. Про психіатричну допомогу : Закон України від 22.02.2000 р. № 1489-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1489-14>. (дата зверн.: 15.05.2023).

29. Про соціальні послуги : Закон України від 27.04.2022 № 2671-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> (дата зверн.: 15.05.2023).

30. Про соціальні послуги : Закон України від 17.01.2019 р. № 2671-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> (дата звернення: 23.05.2023).

31. Про соціальну роботу : Закон України від 17.01.2019 № 2671-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2558-14#Text> (дата зверн.: 01.05.2023).

32. Рекомендації щодо організації надання соціальних послуг в умовах воєнного стану. URL: <https://auc.org.ua/novyna/rekomendaciyi-gromadam-shchodo-organizaciyi-nadannya-socialnyh-poslug-v-umovah-voennogo> (дата звернення: 24.05.2023).

33. Сабат Н. Етика спілкування соціального педагога з різними категоріями клієнтів. *Ідея опіки дітей і молоді в історико-педагогічній науці* : зб. наук. праць. Івано-Франківськ : Плай, 2005. 324 с.

34. Самойленко Н. Сучасний стан соціального захисту населення в Україні. *Молодий вчений*. 2018. № 11 (63). URL: <https://www.molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/3515> (дата звернення: 17.05.2023).

35. Семігіна Т. Сучасна соціальна робота. Київ : Вид-во Академії праці, соціальних відносин і туризму, 2020. 276 с. URL: <https://www.researchgate.net/profile/TetyanaSemigina/publication/34200363.pdf> (дата звернення: 17.05.2023).

36. Семігіна Т., Коришова Г. Інформування населення про соціальні та реабілітаційні послуги : метод. посіб. ; проект ПРООН «Підтримка реформи

соціального сектору в Україні». 2013. 104 с. URL: <https://www.undp.org/content/dam/ukraine/docs/PR/Public%20awareness1.Pdf> (дата звернення: 18.05.2023).

37. Семигіна Т. Міжнародна соціальна робота : глобальні пріоритети соціального розвитку і нове визначення соціальної роботи. *Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України*. 2015. № 1-2. С. 6-11.

38. Сидор І. П. Бюджетне забезпечення соціального захисту населення: теоретичні аспекти та вітчизняна практика. *Ефективна економіка*. 2015. №9. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2015_9_29 (дата звернення: 18.05.2023).

39. Система соціального захисту та соціального забезпечення в Україні. Реальний стан та перспективи реформування. URL: https://www.irf.ua/files/ukr/programs_law_areas_publ_2028_ua_law.pdf (дата звернення: 18.05.2023).

40. Соціальні послуги, які надаються під час воєнного стану та останні зміни у цій сфері / Міністерство соціальної політики України. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/21778.html> (дата звернення: 18.05.2023).

41. Сташків Б. І. Право соціального обслуговування : навч. посіб. Київ : Знання, 2007. 567 с.

42. Туленков М. В. Соціальний захист у соціологічному вимірі : монографія. Київ : ІПК ДСЗУ, 2011. 168 с.

43. Тюптя Л. Т. Соціальна робота : теорія і практика : навч. посіб. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ : Знання, 2008. 558 с. URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/426234.pdf. (дата звернення: 14.05.2023).

44. Фолюш М. Освітній процес на тимчасово окупованих територіях. *Соціальна робота : становлення, перспективи, розвиток* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів, курсантів та молодих вчених 9 листопада 2022 р.; [за ред.: Нагірняка М. Я.]. Львів : ЛДУ БЖД, 2022. С. 46-53.

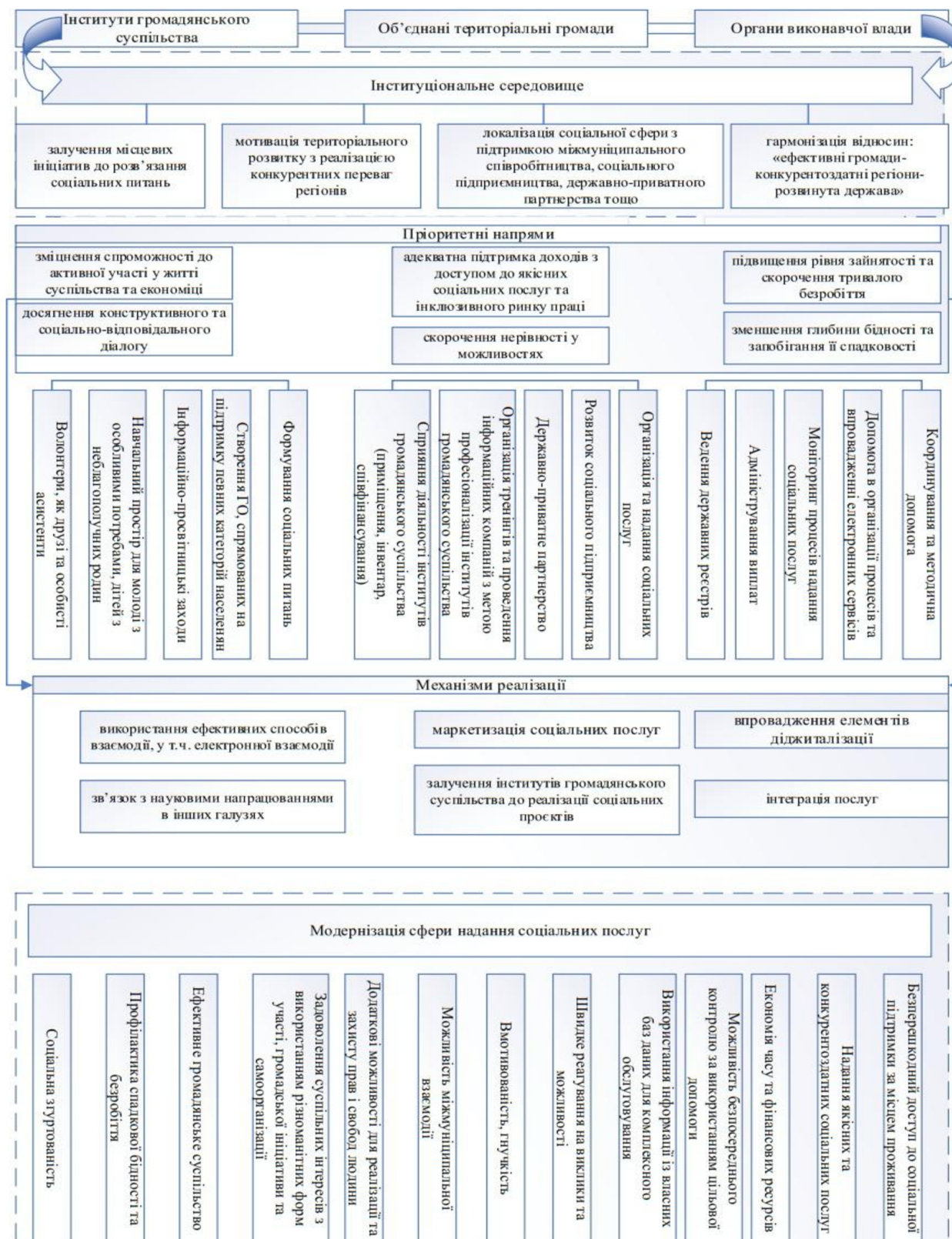
45. Хома Н. М. Підходи до розуміння моделей соціальної держави. *Держава і право*. 2013. № 60. С. 455-461. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dip_2013_60_75. (дата звернення: 14.05.2023).

46. Guidance in social responsibility. Discovering ISO 26000. 2018. URL : <https://www.iso.org/files/live/sites/isoorg/files/store/en/PUB100258.pdf> (дата зверн.: 17.05.2023).

ДОДАТКИ

Додаток А

Організаційна модель удосконалення надання соціальних послуг

**Декларація
академічної доброчесності
здобувача ступеня вищої освіти ЗНУ**

Я, Константинова Анастасія Дмитрівна, студентка 4 курсу, форма навчання денна, факультет соціології та управління, спеціальність «соціальна робота», освітньо-професійна програма «соціальна робота», адреса електронної пошти: nastakonstantinova586@gmail.com,

– підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему «Надання соціальних послуг під час воєнного стану» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомена;

– заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;

– згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою інтернет-системи, а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

Дата _____ Підпис _____ ПІБ (студент) Константинова А.Д.
Дата _____ Підпис _____ ПІБ (науковий керівник) Широбокова О.О.